

apsna qapx

ári aʒurnal yəmz rəla
znəkˌ itrəɪueiţ

1937
ak. aqua

apsnə asoveţ ɬquəyyɟa reidķəla

apsnə qapſ

1-2 (5-7)

1 9 3 7

ari aæurnal yəmz rəla znəķ itrəɟueiţ

Союз Советских Писателей Абхазии

Апсны Капш

1-2 (5-7)

1937

Журнал выходит в два месяца раз.

ҽəcla auəsura

a·VIII-ҽi essr asoveţkua ҷəda la reizaraҽə irədərkəlţ **sţalin dəu** iķonsţiţucia, auəsuɟei anxa ɟei abzazara ҽəc ifakudərgəlaz aҽə, sţalin dəu ibzoural$_a$ reiaa irakua znəu.

«asoveţ ħəntkarra aķonsţiţucia ҽəc alagalar$_a$ aҽəla aɒoliţiķaҽ bzazaraҽə aioɪɪҽra (ɒovo roţ) iazħouɒ. zənɜaɟqıa eiqaram alxrakua eiqarou alxrakua rəla ipsaxnə, eixargəlanə alxra (mnogosţeɒennəie) iiaşanə alxral$_a$ ipsaxnə, argama abɟətara — maɜa abɟətara ala ipsaxnə, uajraanɜaҽi alxfa sisţema arinaxəs eihagıə ademoķraţizacia iazķnə amyapgara auɒ. ari aioɪɪҽra iaçanaķəua» ħa iazərħeiţ aķonsţiţucia uajə aaķıəsķıa cķ vķɒ(b) iəqaz aɒlenum aҽə.

sţalin iķonsţiţucia asocialisţҽ demoķraţia adunei zeioɪɪaqam, qara iəqamlaɜac fakunargə ləeiţ.

sţalin iķonsţiţucia axaҽķriţi ķa axuaҽrakua iəqou, aɒodxalimra, aҽguarəpxara, aҽeitaaɟaraҽra — uħa zxəlçuaz, ftafəgas, boɪapɟagas iazəqaləeiţ.

ubart aɒodxalimrakua, aҽgu arəpxara, aҽeitaaɟaraҽrakuaħa izxəlçkuozəz?

ui xţnə iahnarboiţ sţalin aɒlenum aҽə iəiħaz aja:

«bzeihan ialəpşaanə iəkudərgəloiţ (auəs ħartakua rҽə— s. ҷ.). iahħaɒ, aibardərɟa, ayəza— aaiguakua aipnəҽkua, dara iəkuzərgəlo xıəɜħala guəķ ala irzəqou, ubərt rərҽxuara iazqazakuou, abart reipşkua irəzxucnə, mamzar, — aɒoliţiķaҽ aķuzaaiţ, auəsdərraҽə aķuzaaiţ, dara iəkudərgəlakuo zaqa ixuarto ħa aķə aguərya mķɜaķua.

ħaras iataxəuzei, anaɒxgara zəua ataķpxəku uəsuɟa rguəpyəķ acənxuras iaaqaloiţ daara eizaaiguou taaɟaraķnə, arţelıķnə, iara ialou aҷlenɟagıə eima bzianə, aẓəi-aẓəi rguə eibamx ua, rguam rəynə idəlrəmgo, aẓəi-aẓəi eibarrҽxuoua, acenţrkua rəşqagıə auəs ķuҽiarakua iaahalharşazħa aguxnərħəga jakua, egıəzçaķɜamķua ajakua (ɒusţoɒoroznəie) rəla araɒorţkua dəkuərço iəqanə.

abri eipş taaɟarala auəsura axıəqou, ruəsuraҽə iaarəgxo, azə aķriţiķa aķuzaaiţ, dara an aɒxgara ruəsurazə rxaҽ-ķriţiķa aķuzaaiţ iarbanzaalaķı aķə — şzəqamlo ailķaara uadayɜam.

ħaras iataxəuzei, aɒodxalimɟa raaɜarazə, rxə zəpsou adərra zmaɜam, iar$_a$ ubri aqnəҽgıə abolışevizm aķə zzalaɜam auaa raaɜarazə — abri eipş taaɟarala auəsura işarmanfalo».

sţalin iķonsţiţucia hҽəla aɒoliţiķ$_a$ bzazara ҽəc myala idəku naçoiţ. eskıəngıə ҽəc uəs dəukua, abzazara ҽəc afakuərgə-

larazə hpartia apxıa iangəlalak axə mobilizacia aznauan, apxıa igəlou auəskua rənagʒarazə auəsuəfa apsaxəuan, daφak ala ifakunargəlon.

hpartia, stalin dəu iəmɥala. enagı apəfklasʒa, aqajlar raoıaʒa — trockistʒa—faşistʒa. — uħa ubas agıərtgıə cqıoua, ireiaaiua axə mobilizacia aznauan auəsufa φəcla iapsaxəuan, ubartkua rəlagıə auəsdəukua apxıa iəftaz ireiaaiuan.

ari aφəc uəsdəu, **stalin** ikon stitucia ləfakunargəloua asovet demokratia daara bzia amy apgarazə aplenum iəqaz iaʒbit iəqaçaϒkuou ħa. uərtkua rçəxuala us aħoit aplenum arezoliucia.

«iataxəuzei apartia aqnəϒ. iara ubri auəsdəu iəftou axagəlara, zənʒa idemokratiou alxra φəckua rxadaraφə agəlara alşarc azə? ubri azə iataxəup, apartia iara axala ademokratiaϒ praktika aapəmʒaʒakua imyapnagalarc. apartia aynəuçqaϒi abzazaraφə ademokratiaϒ centralizm açəxuϒanənʒa imyapərgalarc iara ui apartia austav dças işəqanaço eipş, apartiaϒ uəsbartakua zegıə ialxəu rakunə iqalarϒ alzərşaşa iataxəu auəskua zegıə amanə iəqazaarc akritikəei axaϒkritikəei zənʒa irəgʒamkua iφialarc, apartia ialou amassa rφapxıa apartiaϒ uəsbartakua rtakpxəkura xarφaanə iəqazaarc. iara apartia ialou amassa iagəmkua aktivra rəmanə iəqazaarc».

ojə ck vkp(b) aplenum iabzouranə hϒəla dəu zegıənqara ixtit akritika, axaϒkritika; apartia, hsovet uəsħartakua — uħa ruəsuəfakua φəcla afakugəlarazə zegıənqara ialagəeit oıuoıuala alaʒajarakua.

asovet demokratia aφərtbaa, aφeiçəx iaafakugəlaz, iakum auəs bafakua iəqaz, auəsħartakua ruəsura agrakua irəmaz xnatueit. iaanarpşueit, dousə iuəsuəfa dxıarpşnə daxuanarpşueit. iəqou xtnə inarboit.

akonstituciei aplenumi iərħaua, iədnarboua iəkugəlanə, akritikala. axaϒkritikala dousə ruəsuəfakua irəlaʒajaua ialagəeit aliteratura organizaciakua rəφgıə, iahħap, leningrad, moskva-uħa aliteratura organizaciakua.

hara haφgıə akonstituciei aplenumi işərħo ala halaʒajeit akritikala. hxaϒkritikala haxuapşit apsnə aliteratura organizanizacia aʔquəyyʒa-uħa rəg, ruəsuəfakua ui ixtnə iahnarbeit kər huəsufakua rφə ihagkuaz.

rapxıaʒa hara aʔquəyyʒa ihagxəei? abolışevik guaφanra. iz ban akuzar hara hliteratura organizacia ialan hara aʔquəyyʒa ihalapxıaʒanə iəqaz axumgaʒa, aqajlar raoıaʒa. dvuruşnikʒa — atrockistʒa: aʒəqba. agrba v. perebenios. grigoriev.

ari hara ihazguamteit h-partia iaanarpşaanʒa. ara izaaʒoz ei aguləmyra, abolışevik guaφanra daara ihagxəeit. ari apxa fara ihanatazei? hguə, halahləmha uajftarnaxəs, ihaxıəz haxit axa. daara iərçar ihamazaroup. qara aqajlar raoıaʒa h-organizacia dalamʔarcə. ui akə.

ybagıə. — aʔquəyyʒa huəsħartaφə huəsuəfa ubas iahzəfakumərgələeit zənʒa aʔquəyyra ftnaxraϒə

xpagıə — aʔquəyyʒa dousə rəʔquyəfa guatanə, içanə ckıa ihamam. xaz-xazə aʔquəyyə iʔ-

quəyraɸə iəgəu ibzou aneiluərga icxraarafagıə udərueiţ.

pfbagıə — aʃquəyyə duķ ha zəiməcxraaiţ poliţiķala çarala idərra afтəxra. dargıə ui açarazə rxə ckıa iazaməcxraaiţ. aʃquəyyə abolışevizm. **marķs, engelıs, lenin sţalin** rţeoria idəruazaroup. ui pxıaqa gagoup, ui adərra anuou juəxuoiţ. aamta haznəu ailərgarazə. ailķaarazə. nasgıə auəskua iəqalakuo şeibakəu, izəxqıaz, izəxɸəiaaz eilərga iunardərueiţ mamzar, ui apoliţiķa çara anəumou. laʃək· uiyəzoup unapə rəffua uca lar akuxəeiţ.

xubagıə—hara aʃquyyɟa işaku nagoua haxşəy azəmcacţ **sţalin** ilozung: «ovladet» ţexniķoi» aʃquəyyra aţexnika, aţeoria, ckıa içanə ihamam, ui adərra uayə iuəs armarioiţ, iəcxraaueiţ. abas ihagkuou raɟoup.

dara aʃquəyyɟa rxata irəgəu zei? akəs — ruəsharta auəsuəfouzei ha ihaçhaçouam, cxəraara artouam.

ybagıə — aizarakua anəqou iaaiuam xpagıə — foukə rxə alərʃʃa, aaigua jazgəlam auəsharta, iagəu iabzou ha iazɸləmham, cxəraarak artouam.

pfbagıə — foukə akriţika rt ax3am, uəsqan krițikada uayə pxıaqa dəzcouam. xubagıə — aʃquəyyɟa hjəɸ hɸaɸ bzazarakua ckıa irəzdəruam. ubri şaqa iuzəmdərua ayragıə iagxoiţ. **pu şkin, ţolsţoi, lermonţov, gogolı** — uha aamta iznəz (epoxa) abzazafa bzia irdəruan, ubri azoup rəʃquəymtagıə zəbziaxa.

fbagıə — eiharak aʃquəyyɟa gras irəmou — rəʃquyəmtakua mayup. hsovet mura 20 şəkusa axəçrazə, agurotiara dəu hapxıa iəftou (uəigı akgıəbɟam) haʃquyəmtala hapəlaraɸə auəs ckıa iaauam, haʃquəyyra haɸhzadəmcaləeiţ. iaadərroup ui ual dəus işhadəu.

abas ihagukou raɟoup.

ʃaai, ftarnaxəs aʃquəyyɟa hu əsharta. hara dousə huəsufakua, uha, krițikala, xaɸkriţika-la, »xəxıənɸ ailķaarei (proverka sverxu) çaqanɸ ailķaarei (proverka snizu), eicçanə» eiotɸua auəs otuotuala iahʃərkə!

sʇalin

I. Iabaxua.

işeişeiua amərxuaga ixumarua,
iguəbzəoɪuᵃ ikᵃɥɥoiʇ azxara.
ikᵃpsoʃᵃ icərcərua akarua,
aʃkuərpᵃ akuᴩoiʇ axiarɥᵃ
aquara.

işanxazʃᵃ afxakua axara,
iaᴪəkᵘərşoup amşən maqa ças.
xtarpaş axoup ercaxu aharaᵏ:
ɜəngɪə pxəngɪə uəs aup ui aças.

amşənəi, axrakuei aᴪəkᵘurşa,
apsnə pəʇuoiʇ iaʇaɜa şeişəkusa.
iᴪərba-ᴪərboiʇ apsua iᴪəkᵘa-
şᵃ:
bzia iibaʇqɪo apxɪərʇ ifa apsa.

rəboɪɪkua ʃərʃəruei ʇ aʃərçla.
axuxuaɦᵃ iasuoiʇ apşa ara.
aʃərçla aʃtkua anərʃərço,
sʇalin dər uahzaai psfara.

akᵒlxoz ialou aşla damei,
igutəxakua ueiɦarc itaxəup:
«afərxaça, uapsoup adunei,
syeiʇqəkᵃa uara uzə iʇaxəup!

hᵗpəla amaa zkᵃəu unapə,
iasərkᵘoiʇ snapə iqaqou,
aqajlar hpəza haihabə,
suᴪapşuoiʇ sguəroɪo-səɥɥaɥɥo.

amrᵃ adəunei dəu işarlaşo,
ianyuei ajyan aguaᴪə;
uarᵃ ubas abzazara afaxu azfo,
umranə uəqoup adəunei zegɪ
aᴪə.

hargɪə uhaxuapşuoiʇ guablələ,
ari hara hzə hamta dəuup.
apsnə aqajlar zegɪə haidgəla
iuahɦoiʇ: «haxaara itabəup».

rəboɪɪkua ʃərʃəruoiʇ aʃərçla.
axuxuaɦa iasuoiʇ apşᵃ ara.
aʃərçlᵃa aʃtkuᵃa anərʃərço,
sʇalin dəu uahzaai psfara.

1936 ş. aqua.

Арс. Чонгадзе
1937 г.
№ 1-2/5-7

sara 19 şəkuşa sxaqueit

s. ɣanba.

ləxnə aşta tbaa dəu iaʇaɜa iftoup. aɸəyratagalara aamtaɸi afeʇ ixıəpşɸalaɜa aşta iaaxagələeiʇ. ajyan, aʇlaz iaʇa zçarîəu, amza kədla iyeiueiʇ. amərxuaga ixıə raxucxa aɸaçlakua rəboııə ayəra iyalaħħan amaxu iyarxıənhalʇ... iajueiʇ aɸa dəukua, iajueiʇ, axa mariagıə rɸar tom ui ajra... aşta iaxaîərîərueiʇ ayandar çlakua akıalanʇar eipş igəlou, irɸəîîoiʇ aboııə — şlakua, igıəʇgıəʇua ineinə, ipaрpaləkı yeʇɜa, aşta iəkupsoiʇ.

feʇnaçə iɸəxəeiʇ aşta. aɸar guroııa iəkup. iaxıa okʇiabr azeį şəkusoup? anaxı araxı ikəls iaaueiʇ ajlar: aɸʇa, afaqaʇa axaʇa, ahsa, ajʇa, aɸar, iaaueiʇ eikuɸətua, alaf rələeibaxəua, iaaueiʇ gup —gupla aɸʇa, aîa akeiyha ihoua, rəɸkua rləmha çarɜa irəçakuaşoua.

aɸa açaqa, ilabafa ijyaxər iadərgəla. axah dəkuɸoup açlahəsta msauəsʇ. izakıa şkuakua saiɜa çaqa ilaftup. ixtərpa sarakıças iərkıakıa ixə iakurşoup. iəlakua xaaɜa iəqəmf ʤəxitua irəçəpxo ixəiɸə arlaşoiʇ.

aɸar danaaguarta iooıaɜa iaikuşeiʇ. bzia dərboiʇ uərt iara, bzia irboiʇ ijəɸ ajabʇkua rzəɜəryra, iəuaajlar rtourəx ireihakoua. iara itaxup ajəɸ ajabʇ məɜərc, apsnə atourəx rdərərc, ubartkua rxadmərştərc..

— dad, dad, jəɸ jabʇk aahahəi! — rhan rxə — rɸə eixaqyo dərkəiʇ.

iəlakua xaaɜa iəɣəmf inəçəirpşən iəkuşa igəlaz dnarɣapşnə dnalagəeiʇ:

— dadraa, sara aj səlakua xʇiʇ, səlakua irboiʇ, aɸəc aamta uayə iəimbaɜaːəz, iəqamlaɜacəz, sləmhakua irahaueiʇ uayə imahaɜacəz bzanaçə... sara sa xıɜeiʇ nasəp mşra, ajra şkuakuara ha izəftou.. sxə eikuəşla iəqou ftəx. sguə eiçəx sdəkuɸ!..

iaayueiʇ aîa.

— iîahauou, ajlar aîa rhoiʇ as bzanaçə irhoməzʇ.. — ihan. ilabafa nəçars, deitanalagəeiʇ: — nas îɜəryə. ckıa iudəruazaraup ajəɸra, aɸaɸ bzia ijbarazə. ubri ala **stalin** dəu guftəxgas dqaîçarazə.

açlahəsta iəlakua aakueikueiueiʇ ixaaɜa, ixtarpa neixəirʇərueiʇ zəxıɜ ihaz iahatər aqnəɸ: ixə aaxʇueiʇ işkuakuaɜa, ercaxu asə eipş.

— ui daara bzia dəjbala, dadraa, uî uay dəuup. auəoıu haxuda iəkuixʇ.... «îara, aqajlar iakum aʐə iîziiuərc azəqalaşam ojfta» ha haiheiʇ blabərxua danəqaz.. abartkua rzə aîa rhoiʇ ajlar! — ihan ua daagəlʇ, nas: — îɜəryə dəryagı, — ihan deitanalagəeiʇ: — iîashap sara ab-

ra aiaşa iəqalaz, səla iabaz, abri aƤa çla dəu iaʰ:xagəlou zşahatu... eh, aɸə eilgoua iəqazar egıa mbaƮə hanaħarən!..

iəlaxı aaĭkuloiƮ.

— iɟbo ani, naxıxıəi igəlou, abaqa?.. ui zxagəlou ķazakəup.. ajlar ırguə pjara iaxıqıaz aķoup aķraaçueiƮ ui. sara sarpəsən. iaxıa eipş iķəlsuan abra aɟlar, axa qɥapſək rəla iəçamƫo, rxapəc eixaroɯoɯa, rəxɪɔɾpakua rəlaxı itaɳ, aĭə eikuaʇa eipş, ruapakua rɸəlaħa, ɸəmt rəlaxı eikurfſə.

ajyangıə çəlaſcaan. amşənaxıƤ ixalauan eikuaʇaɜa apsɔtħa aşta dəu ƤəiƮ jlar rəla. auaaɟpa zazoĭƮ mşənças. uəs iaraznaķ zegıə rəlapş abraxı abri aƤaçiaxı iķədxalƮ, dəçagəlan abri aƤa, axaħ dəkugəla, anaɥalınik dəu ķoniar, iəcən apsnə tiiʇa tauad aaməstei. drəxıɥon ƫyəķ aķazakʇa. daaʇajeiƮ. axa iaja daʇəmpxaſaua aja baapskua alaçaua. ĭaja aʇaħa eipş, hguə itasuan, hſa eilanarşuan, hguə arɥuan, hapsə hqarqə iķəlanargəlon huapa açaqa hnapkua hqama, haħa, hƮapanɥa irzəyuan, eihaeiha haşuan apərkı ħa, amca eipş, haibaķərƤ...

ui aamtazə ajlar rəgutanə aķ əu ħa bʇəʇgıaķ aagəeiƮ, apqay ħagıə ilakurccaķnə axəs bʇə gəeiƮ. xıɥaķə, ĭuapa iəçərħħa iķən alya axəlbbə iƮapanɥa.

dxəĭt dlaçahaiƮ abri aƤa ķoniar.

aquak ħa auərt abna iasəzĭa, iaraznaķ aşt₃ auuə aatgəeiƮ, aşər-şər ħa ajlar rqama, raħa, ntərpaaiƮ, iyarxacərcərƮ. aɜķəra pjazĭa — ajlar ləeixeĭƮ raoıaʇa raxı. eilalƮ aķazakəi darei: aqaʇəħa aqama rəleibaço, ahala rəxkua xəibasso, rəgukua ƫakı, Ʈapanɥala içeiblaaua, xabəcla rəɸpəjjoua, aɸkua rəoıurakua pəʇʇo addəħa, aşaku iasua auaa rſapə iargo. aħhara, aqaara, axəsəbʇ, aɸə ķıərķıər zegıə eilalƮ. aĭakı lya rxaƤeiƮ. axuĭəblə fyə rəlaɥƮ...

— e — e, dadraa, ķrə alşoĭƮ jlar rgəlara — jlarə rguaara! — iħan ua iaja açəxua aapiʇeiƮ, nas uərt ijəƤ gualaĭarakua ixəeirştərcĭa ixəşla aaiqeiƮ. iəlaxı eĭmarccə iəqaz aaiçəçiƮ. iəla xaaɜa iəķuşa iƤaz dnarɸaptşi.

aɸargıə rxə — rɸə aarxaɥqeiƮ.

— u — uħ! — aaiɸqeiƮ ruaʐgıə zəpsə ɜa izəɜəryuaz.

aqərqər ħa iaaɥqeiƮ ua iƤaz...

aƮƮaħa iaaueiƮ ajlar anaxı — araxı iķəls. aşta tdərƤaaiƮ izazo.

iaxıa axakuitra aura iaznəhoup.

aɸar yaçeibarqeiƮ. iaaiķuşan aoıiaraħa arķuaşaga ĭa aaʇərər gəeiƮ.

adgıəl rſapə akɜamĭa aşər — sərħa iſaʇxərƤua iaakuləeiƮ aɸar.

izəmɥhazƮ açlaħəsta, iqama axə ķnə daakuləeiƮ.

aɸar amca adərķəiƮ.

yənƤ — xənƤqa .daakugıəʇən daakuçiƮ msauəst, ĭƤartaɸə dna ƤeiƮ.

aĭa aapʇeiƮ.

—iuxəçəuei, dad? — iħan daaizçaaiƮ aɸar ruaʐə.

— sarou? zej şəkusa — iħeiƮ daapəĭərɥɥan.

I. ԛuçnia.

bzia ʕəzboiʇ səpsə eïpş, aʃxa sirkua,
o, ʕart aʃxakuə naquouɜ zxiərşou!
bzia izboiʇ, bzia-ʕəryaş dəukua,
səsalam zgudԛəla ʕəɟkuaƿ xlanç ico.
dukgiə çuam, aaiguouƿ sa sguroɪıa mşənxa
aʕa ħo sçarxa sanʕtaz ʕara.
axa uanɜagı ʕsaxıa ʕəxıʃɟa ʃançxa
iəua ilagı ïzbaxıan sara.
xaxa xəmş ʕa ʕan ercaxu aɟħəragıə
snəqunagaxeiʇ hapəla tənų sasças.
ajyan sxalazʕa duneigıə mşəngıə
sa izbon saxiəupşuaz ubraƿ psaaças.
o, ubasqan dəsgualaʕʇ ʕa ʕzəraz
aʕahay, ʕa ʕzən zəbɟə mcaɜoz,
uaj dabaqou, dəqam ui ınïƿ zxəzgoz
ursƿəl apta eikuaɟ iamərƿoz...
ara ui apta xəçiʇ, iɜtiʇ guaqla
apşaʇlakuagıə pxıaƿeiʇ amų dəu cqıa.
«urəsƿəla amzza» aΨpazzeiʇ aryaşla,
aʕt bahų eipş igələeiʇ aΨəxqıa.
ʕtənųuƿ, ʕtənųuƿ ʃta ʕəʕtueiʇ bnadəuças
səpsə zəΨharou səʃxakua ʕara.
ʕjəƿ ʕahay itaxaz itarnakʇças
dʕəzgəlʇ ʕa ʕpoeʇ ʕahara.
aa sara, ïʃtəsxueiʇ skıaad las boɪıəckua
spero ccakueiʇ ʕara ʕzən ɟgıaɜa.
aʕa laşarakua, aʕa Ψəckua
ʕa ʕΨə dərbaşʇ rguablə dgukɜa.
sara saʕa ʕxəylaşʇ, ʕart enagıgıə,
lassə-lassla ʕəxıɜ dəu sərgalaşʇ.
ʕəʕtə səʃxakua ʕəʕtə, ʕəzbalaşʇ.
oh, ʕart ԛosta *) ʕibar uaj eipş abas
gula dpərrən, ibɟə irgarən:
«ʕɟəua ʕɟəua aʃxakua» acənxuras:
«o ʃtə uguroɪıa səʃxa» iharən.

*) ԛosta — oseʇin poeʇ duup.

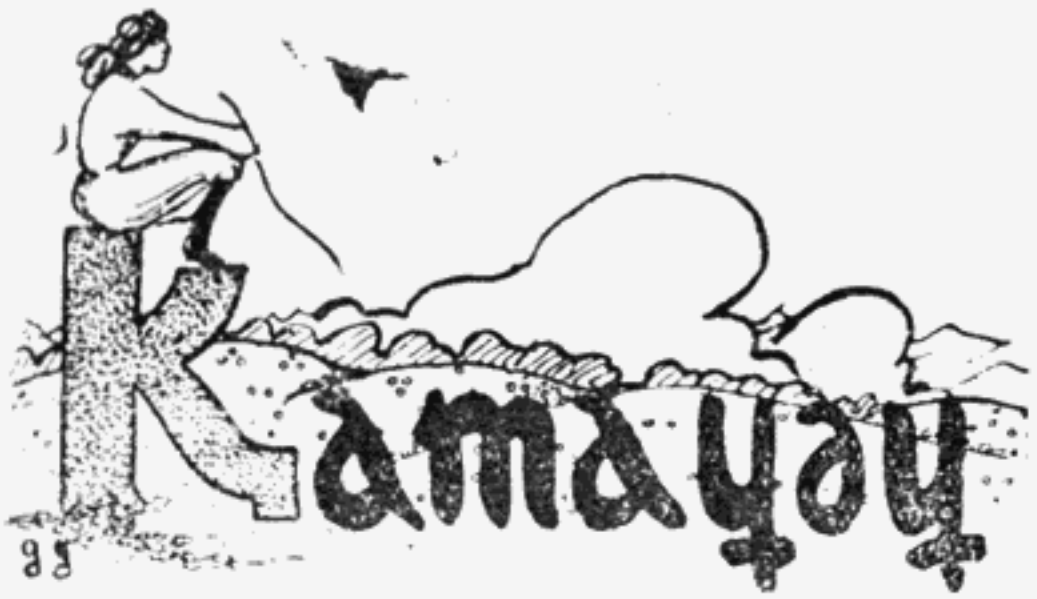

d. gulia.

alias dtarķəiţ

alias izkıəngıə kəta-nxaraķ ahasab ala bzia nxara zmaz aẓə iaķuən. axa uaȷə axşara danəiou naxəs eihₐ anxara — ançəra iguə akəua dqalan, iyən ra ahtənraķ eipş iqəiçeiţ. «açei bzia ȷab dɸaxoiţ» ħₐ iərħo məcȝam, açei bzia daauəçagələeiɳtei iaha uɸaxazîa aaboiţ» ħa iarħon ixumarua aguəlaɳa.

içabərgəɸqıanə iara ubas dagıəqan. napə-zləeiķlagı zegıə pxıaqa iccon, imarəmzaxou. axa «auayəţəysa dəpsaanȝa zegıə dreiguəoılaroup»: znə xuəlpazək, iguə iɸanȝamkua, atauad dəu saləbeï. uaȷə aakıəskıaîa uəsķ açəxuala dabragınə abna iələlaz, iara iyəzɳa yəqa abragıɳa iəcnə daaɸəȷçiţ alias iynə.

abart abragıɳa ckıa eilaîtaanȝa, auaa işərboz. iynə iaxɸəȷçəz daara darîeiţ, darȝəȝeiţ, ari iaarlasnə axəlapşyə işiahauaz idərţ, axa iiķəz, uaiəſta akgıə izhom. daaraȝa daareiguəroıazîa iuən fţakgıə maȝala inərzəifiţ. afaţ bzia rəzəirxəeiţ. ilaţan çxəbţonənȝa ayəj ra iaɸən.

rkıaî anəqarçₐ saləbeı iyəzɳa —abragıɳa rəuaẓə alias dnaskeipxıan, tauadəi aaməsteî qazfas işrəmou epş. «saləbei uaxa uara dzəutaa ɸə-bziaķ uəmoup ħa iahan azə aup. iara dzəkuţou aɸə daara ɸə bziaķ aup, iaapsanə iəqoup akuəmzar, ubrî ua ra iuədķəlanə uɸə iəutarazə dəuəhoïţ, hara ubri iyəzɳaɡıə daara qfara uzaaueiţ». iħeiţ.

alïas daaxuəc-xuəcən, iɸə səzənəiɳərgıə, ui amala iħoiţ ɸəs iszənərɳua egıəqam, axa imaȝaraxzar aķuxap, snakuȝə scoiţ, ubri açķəs uəs istap, ïgaaiţ, iəsəmtargıə ȷgıaś salaqaiçeiţ, xərhagas isəitom iħaïţ iguaməla. «iɸə şpa iɡəzgoi, anȷa xərhagas iitaaiţ, tauad dəuķ sɸə daneilaha, ada dxuartamkua danəqala, ïxaçķə icaaıţ, iara iəmazaaiţ», iħeiţ alias. ui abragı dnein saləbeï eiħeiţ. «itabu əp» iħan saləbei iaarlasnə ikuadər alias iɸə inakuəiçan «uəçx aabziaxaaiţ!» rħan, saləbei iɸə narəvakna, inəkulanə ïceiţ. «sɸə rgəeiţ ʊərr abragıɳa, axa abra sara sɸə işəqaz aẓə dneinə axəlapş eiħar snarəkuȝ-

scoiţ» ħa dîo dɜəɜo dəqan alias.

ïçabərgəʇqıanə axəmş raan, xuəlpazəķ anayaïnik iqnəƮ au radnik yəqa astrazkua iəcnə daaķəlsiţ alias iɸə. alias aboıaaħa îdərţ art zzaaz, daaragıə iguə iaaʇəməoıxəeiţ, axa iiķəz... iəg-iɸə amərħaɜaķua dəydələrgan, iəftaxı ïnapkua aaɸaħanə auɜərxa dnəkudərgələeiţ. alias aurəs bəzîa qəjbəjķ iidəruaz ala eiləiķaaiţ anayalınik dəuəpxeıţ uaalaroup ħa şərħaz. rəuaẓgıə uabragıʇa abaqou ħa iaja ïnaləeiçeiţ. «uara aşaxa snapə ialapaɜeiţ, xuəɣək iaaîərķuada, îəuaami! sara qarakər scap ħa îîoma?! iħeiţ alias, axa iguxıa mķəķua rəɸkua iaarəxəeiţ.

taqguagua «iəqalazei mîan, hazəkuîazei, araxı abragıʇa hxə açķəs eioıahfoz hɸə bziaxu hʇərgəeîţ. araxı haynə zxagəlaz hapîma dəķnə deikuəɸaħa dərgoiţ» lħan aʇəuara dalagəeiţ.

«ma inapə xuəɣək iaaîərķuada» ħa drəħon dʇəua ui iəlħoz abəzîa rəzdəruamərţ, axa uezgıə rguə azceiţ, axa ləguxıaagıə rəmķəiţ.

abraqa îəqalaz ckıa ilzeiləmķaaķua işanxanə, zəpsə zəxqıa igəlaz, ķamaɣəɣ xuəɣə, arʇaa ħa dəħħo lab dneixıənhalţ, uabaco, baba, qargıə usəftuamħa.

inapə psərţloiţħagıə lɸənazəlķəiţ, axa aşaxa açəxua zķəz astraznik, bəʇguayala axuəɣə dənləçaqeiţ, pətķgıə dnaləgutasţ. akuəkuə ha dəħħan, fəraxıʇ xuəɣək uaqa ilban ïaaftpaanə iləgutasəz astraznik ineiguədəlçeiţ. ubri ala ıʇəilərca qəlfeiţ.

astraznïk pasa eiha ibʇə narə ʇgianə ibəzîala ajakuak iħan (dəʇhazar akuxap) ououala naq dnaləgutasən, axuəɣə dbərbərua xaraɜa dceiţ, axa dkanhakua lɸaanəlkəlţ. lɸaaibəltan dəryagı deitanaçqeiţ «baba dəjgar zəuam» ħa.

ubri aamtazə astraznik iɸə dənɸəjləeiţ, agıərtgıə nɸəjlakueiţ. alias dnarapərceiţ.

ķamaɣəɣ xuəɣə dəħħo dəynə dneixıɜan dəixıənhalţ.

taqguagua dʇəua ui dəyua dləftan «aɸkua ɓərfueiţ araxı bxənħə, bara xaas, art uaaɸəysou qəbfoma, uay-ʇəîaʇoup» ħa ləbʇə naləkuərgo. aliasgıə abrı aamtazə, egıa iguə irəououazargıə iamukua iəlaoıərɜ iəbla iaaxaququalţ.

astraznikʇa ucaha ɸərhʇəla işəigutasuaz axuəɣə daaftəixən, ləla-lɸə dnaguəɜən, aynəqa bca» ihan taqguagua dənləirķəiţ. nas dərxəsxəsua aguaî şə qaz dnarconə epş. ibʇə aairgəeiţ taqguagua laxı:

— «bara, sara sxənħra allah dakuəituəp, iîəmou îxə iaîərxua, amla îɸaîmərķən. ibxamə ştaaiţ hxuəɣə aa-şəkusa lxəçrazə xu-məz ləgəup... hguəlaqa azə dsəkuîar ajakuak iashar staxən, axa art işəbbo epş səgsɸə amərħakua sərgoiţ». iħeiţ.

ubri aamtazə akakəeiha inaï çaħħeiţ dara rəbəzîala, ɸərhʇəlagıə azə dneigutasən dəxxədənʇəçeirkıakeiţ. ķamaɣəɣ dnəynəʇaaiţ: «baba dərfiţ» ħa uəs naq abna înaʇaxəiţ. uahagıə akər auizħaxuaz.

«baba dabargoi, baba inapə ɸarħeiţ, baba inapə idərxiţ: ɸərħqəla iəsiţ ha ķamaɣəɣ dşəħħoz taqguagua aynəqa dnəynalgalţ. abra aïlayəntra iəqaz, axuəɣə iəqalçoz uta blala izəm-

baz, iakquəmzar uayəpəysak pək bzək ala izhaşam.

dəuk mərçəkua sosran, işialha zdərxuada, alias dəknə, dpahanə dərgəeitk ha iahazaap, iəqalazei ha daaitk.

araqa kamaqəq arjaa ha «ba ba dərgəeitk, baba dərfueitk» ha dəhho taqguagua dşəlkəz ibeitk.

«sara uərt aurəskua sərpəlan «aaitk, iəqaîço zakuəzei ha snei nə snarəçaqıan, alias inapə aapdərtləeitk, fapəla dəjgar qalom shan ubraqa iəkuərgıajua işsəmaz, ikuakuraxarpə, edgiac pəla dşaauaz daahadgəlan, daapəjçən ipə alîas dnakuirpan aurəskuei iarei eimanə anaqalınik iaxı iceitk. «uajəi — uajafıaxıəi rəuakə saaueitk, kamaqəq ləzgıə mapa xuəqkuak. aazgoitk ha seihеitk» ihеitk.

abas ala, agıəs ala uha aarla — kamaqəq daadərguəbzəoıən ajəuara daaquərxîa rəuitk, açəx gıə kər-caxıan, nas ioıîazkna, iîanə iəqaz axuəqə dəjeitk.

alias dzəxqıaz, dzəkuîaz zegıə taqguagua sasran ialhеitk. daara guala dəus iqaiçeitk, axə iəqaiçoz. «auayəpəysa dəpsaanɜa zegıə dreiguəoılaroup» ha iərho çabərgəzaap ihan dyagəlan iynəqa ipəneixaitk.

uajəi-pəi səneifıaçaapəif, iəqou ajabjəkgıə neilsərgaphagıə guərquandagak taqgugua inaləeihеitk. abri axuəqə ckıa baalxəlapş akquəmzar guəjlajgıak laup, lguə bjanə, dəxujanə dəpsər qalap» hagıə nacəiçeit.

açəx aguə inaxəsxıanə kamaqəq dpəxaitk. tapguagua uəsgıə ui auəxa dauəjaxəuaz. «bəj, nan». lhan lxə ləffua dalagaitk. pətk anaabjəs — «nan? baba inapə pdərtləeit ihа ma sasran?» ha dləzçaaitk lan.

—«aai, nan, inapə pdərtləeitk nas pəla uaxı axəlapşy iaxı dceitk».

— «araxı aynəqa dzəmaazei, uajə dəmcarəz axəlapşy iaxı?.

— «myabzara dannei, araxı dzəxnəmhəitk, uezgıə uaxı capəs iəman. ibgualamîoi. bab, uajə aakıəskıa bəzkuəirguəoıəz amapa bziakua. açk xuəqə. ai pka bha agıərtgıə».

— «ui sgualaîoitk, axa araxı aynəqa daar eioıiasfon.., abant asasja uaxək abra iəqaz hpə zərgazei? ubərt hara ihauajaz ma? abri aqara aamta ceitk, izaarəmgazei?»

— uərt iaargaxra iəqoup, bara bəj, nan, uərt zegıə bara guəryas îqabəmçan. lheitk, axa «abri axuəqə izkıənagıə dsəzçaaueitk, sara ilashom dəzjoitk, naq naqgıə dəzjalar açkəs ilashapəif açabərg, iəlho sahap» lhan hpə zgaz abragıjoup, nan.

— tauadəup ha iəbhoz zakıəz znə?».

— aai, hpə zgaz dtauadəup iargıə iyəzjagıə ajgıa zəckuaz uaaup. abas idəkuəp, abra-abna inkədgəlo apəbzia zmou dərdərər — iaaiəməxəua, akquadər bzia zmou inaîəjgo. uərt hara anxaja hzə njanə iahzəqalanə iəqoup jəpgıə ppapgıə. iabragızargıə iabragıəmzargıə uərt tauadəi aaməstei rpə hara hapsə tanə bzabaak aabaşam. apə rahamtar xərhagas ihartəməzt, ui apgıə imaançaskua anaysgıə eihau hjərgar qalon aqnəp, hpə hxə iakquəxşanə irahteitk, bzazara anja îrəumtaxən uərt: abna iəlalar — haraxu rgoitk, rəynə iəqazar — haraxu rgoitk. dara rəjgıara hara hadərgoitk, iahtaxə iahtaxəm rxə hadərxuoitk... — nas baba inapə zpərhaz

asasʒa hɸə axahʒərgaz azə auma?

— aai, nan! ubərt asasʒa — abragıʒa haynə iaxaaizəı, hɸə axırahtazəi rzəħan aup bab ina pə ɸaħanə dzərgaz.

— uərt asasʒa hara iaahamgaʒeiţei, nasgıə dara irgəeiţ, aķuəmzar hara irahamtaʒeeiţ hɸə nas baba dzərgazei, ixarouzei?»

— ķərə zdəruou, nan ubərt atauadʒagıəi axəlapşyəi məd ipəla rpəlanə aķə iəkunaxroup, ayəqagıə aailalan hara hakuərxəiţ» lħeiţ daakıəpsəɥhan taqguagua. axa abouaaħa laja aalərɸein, ubraqa sasran daarpəm lar dganə dtarķər qalarən» lħeiţ taqguagua .

— nas, baba iərlasnə daauou, nan?».

— aai, nan, ban dbəķuəxşoup!» — nan ubərt atauadʒa ħa bzəſtou raʒouma, nasgıə ui zaxıʒəu aɸə bziakua irəkuɸanə, aţapanɥei aqamei zəquənnə idəkukuou rouma?».

taqguagua ari atak şəlħarəz lzədrəzţ — aai, nan, ubərt roup» lħeiţ.

— nas abri apisar, haynə iaalo, aɸə bzia dakuɸoup, aqamei, aţapanɥei iqunəup, axəlparɥ bzia ixaup, ubrəgı dtauadəuma?».

— moumou, nan! ui dənxayəup.

— nas, nan, sara sdəuxar uərt atauadʒa ħa bəzɸəu uəs xaala hɸə rəstom» lħeiţ ķamaɥəɥ.

— nanxaiţ bara bəʒoıabəup, uərt rɸə ibəlşaguəſozei, bara ʒoıabəķmou axaʒa egırəlşom uərt rɸə».

— nanxaiţ, sara sdəuxar axa ça maɸa sɫəsəmçoi, aqamei aţapanɥei səqunəsəmçoi. nas uərt sara sərɫanə aķə sʒərgap ħa bəqouma?».

— aai, nan, bara bdəuxar nas aķə saʒɫap ħa səqaʒam. bara bagıpħəsxaroup, bagıxaça-oıuoıuaxaroup. uəsoup, nan, bara banii naxəs haşbəkuguoıua. abar ſta aşara iagıagəm, bəʒ nan, açəx pəbəmɸən», lħan axuəɥə lxə ləſſua dalagəeiţ dsərʒoiţ ħa.

— nan, uaʒə daauama baba?» lħan lan dnaləzçaaiţ.

— aai, nan, uaʒə, ma uaʒaſtaxı daaueiţ, bəmaɸa xuəɥkuagıə aaigoiţ ħa nalalħan xuəɥə-xuəɥla dnalərʒeiţ.

ubas, alias dəķnə dərgəeiţ ata galara aamtazə, araxu rɸəraapķnə amxkua ianrəſtaz aamtazə.

uaxəķ taqguagua lķambaſkua rɸaħagakua npərəʒʒan (znəķ aķə aɸaħaga pʒanə amxə iantala, nas agıərt aoıbaşaxagıə iazənķəlozma!) zegıə aguərķı ħa rəmxə, mguaxuəs abra itəçua haraxugıə hargıə ihazxoiţ ħa izeiguəroıoz, intalan, abraqa aguəlaʒa rəjkuei rəɸkuei uħa narəclan, eimərʒeiţ: irzəfoz rɫeiţ, iaanxaz aſapə iadərgəeiţ.

aſʒəmtan taqguagua abri anəlba lɸəlzəmſiţ aķuəmzar uaha egıləgəmxəeiţ.

«uərt agəzmalkua znəķ rnapə anahķıəs ſta pxıaqa hazcoma? ſtarnaxəsgıə iahpeipşəu zdərxuada? *) lħan araxu iaarʒənxaz aqəkurei aɸəxra dnalagəeiţ. axa ua itəlgaz mguaxuəs izlarəzxoz?!

ubri inakurəccaķnə rəjxıakua yba abgakua irɫeiţ. ari xıaas, guəryas işləmaz, aʒənra ianoıəça loz aan epş zeioıa rəmaməz ʒ-uəoıuķ aʒkua aoıəɥʒa irgəeiţ. y-ķambaſķ aʒənra ilʒagəeiţ aqa

ɬadarazə. azənra iaɲoɪəçəs aj-lazə uɦa faɬəs ɯɦa jək naxtnə-lçan aqəkurei ləxuhaiɬ.

abri ala, alias araxu bzia iza nəuɒ ɦa iguəlaʇa şəiəçafəcuaz, abar iara dtarkəiɳtei şəkusək çзom, iəraxu aamauɣxaзeiɬ, iara danərəftuaɦagıə makıana uayə akə idərua dəqaзam.

kamauɣəu xuəɣə . dʇəueiɬ -- dxiəɬ, baba, dəszaajga lɦeiɬ, axa ui şzəqamloz anəldər, iguə karînə, bərgk ləeipş zegıə rɬpə lan dləcxraaueiɬ, lab znəmzar znə dəşpamarəi ɦa aguəoɪ:a lə-manə.

çauɒ, uaxəla dşəʇou dərlıanə «baba, baba! ɦa dʇaaua dɬpəxa loiɬ. nasgıə esəfəʇəmtan lan dləz çaaloiɬ «baba iaxa dmaaзei?» ɦa (pxəzla dəlbozar akuxarən),

«moumou nan, iaxa dmaaзeiɬ, axa dəuk mərçəkua daaɒ ɦa hguəoɪueiɬ» ɦa lalɦaloiɬ lan. ɔxa lguanala «bab dəbxəkukuanə dəzgaz, izəbzouranə dərgaz uɦa sara səgunaharagıə bara bəgu-naharagıə anʇa idəimərgaaiɬ. ui iərlasnə hara daabaraha, zla ub ri eipş auəs dakuʇaz rxə rtaa-ʇa irəmbaxaaiɬ» ɦagıə nacəlça lon.

abas icon, amşkua amzkua.

kamauɣəu akambafkua ləxiuoiɬ

aamta pxənran, axa aapənra xara iaʇəmçacəzɬ. aʇapəqaɒ işyə uaz iyəuoup, makıana xuəj-xara rəmam. ahaskıəngıə iara ubas makıana aiaʇarə axəmqıac uɦarɬpə iəqoup, qara-qara dgıəl varakuak rɬpə akuəmzar.

çoup, aqarmaçarakua uaxa-şaanзa laʇaîxıfərak qamçaзa-kua. agarma haoɪrəmsəndaz ɦa iʇanə, akəi-akəi xkəla eipşəuu-əz aʇə guətkaagakua zɦoz. ua-jə uərt rətahabʇkuə aaikuɬeiɬ; fta imʇakua tənu. iəʇozar akux-ap, izban uhar, aqarma ɬənkələrak amaзamkua aapən iʇ-kuərpua izəzhauaz, uajə açla rxəʇkuaqənзa irəlsən, ixəbnə inarəkuɬeiɬ. aguərkı ɦa pasa işazhauaz epş uajə iazhauam, aɬpaannakəlɬ.

auətra pasakuə iguazə:hagax-a iqaɬo ígəloup. uaqa aqəku-rei iaʇqaqaraзa maqɬpaɦara ina xəsua irtagəloup.

amx-dəukua rɬpə qara-qarə az naʇa iaɬpəup, qara-qaraxgıə, akıasakua rɬpə, iaʇqaqaraзa iə-kuəɦɦə aqəkurei aara iaɬpəup.

ajak ala auətrakuei amxkuei irəçarkəuaz adgıəlkua zegıə. pa sa araxu tənu—rahatla iaxɦu-az, uajə ianxərkaa — ianəlarça araxu aɦərta adgıəl rəʇmauɣxan, pasa epş rəzxara ahaskin rmo-ua ialagəeiɬ. ari epş amlafra hafcəlaməzɬ as zhaxızei rɦan, xəkuças iqaçanə, aquak ha aguarakua irəsnə amxkua irta-lanə eimərʇo ialagəeiɬ.

kambafkuak ubri aqənзa ab-ri irəxıəz xəkuças iqarçeiɬ — dara qabaa dəu nadbalanə iqa-oɪuo — eitaʇaoɪuo iəlarçazʇqıa-gıə aanda pjanə. italaianə ei-mərʇon.

abri epş aamtazə taqguagua lkambafkua raxı iaanxaz zən-зak rɬpəraapkna aquak ɦa aan-dakua irəsnə ipəxaa inkaʇnə amxkua eimərʇon. izban akuzar art xıqa drəmaməzɬ, xəlaps drəmaməzɬ, taqguagua lakuzar phəs zaʇək lakuən araxu raxı dcar, ləynə dagxon. irəcəlçarəz

axıɥa dəlmouţ. axıɥa iəltaşaz azgıə deiçaxan.

znə taqguagua lḳambaſkua rguəla habaxu imxə italan, desatənaḳ adgıəl aḳə əkugəlamḳua iaakuərxəiţ, ui aɸnə habaxu itaaɟei iarei aynə iəqaməzţ, xara irəmaz mxəḳ itan, araʧara iaɸən.

axuəlpazə danaai, araxu iəmxə dəzdənɟalaxıaz işəkuərxəz ibeiţ. art taqguagua lḳambaſkua raḳuən.

amxə iaatcanə, pħəsḳloup, lxa çagıə auəs dakuʧeiţ, ılasħozei iħan taqguagua iɸə iaaican: «dad, taqguagua, bḳambaſkua seimərɟeiţ. sənɸarnaḳ səzdəpsəlaxıaz, səzdənɟalaxıaz səmxə aoпara aḳə əkuəmḳua iaakuərxəiţ.

zəngıə ubas italaxıan. axa aynə iəqou ləlapş narəkuʧan, iaatcanə xara naq iḳaiceiţ. uajə ħaqamzara iakuərʧanə intalan saakuərxɜeiţ. bargıə pħəsḳ boup bəmɥ şrəkuəmxo zboiţ, axa daɸa znə iantala. nas ui amxə aḳə şəszaləmxəua bdəruazaaiţ», iħeiţ.

—aai. uərti sarei halbambaroup. ayba-xpa iaanxazgıə səmɥ rəkuəmxo səqoup. rəuaḳə stəiuazargıə ſta iupərxagamxo iqasçaguəſaroup». hai, hxə ħaxıəmɜo, aɟəx-məxḳ iaanxazgıə hamɥ rəkuəmxo hqazçaz rguaxıɸə anɟa iaxıəməgɜaroup. izɸəz danəqaz epş aḳuzar as haraxu rəla guəlaḳ iguə nəirxaguəſoməzţ. axa ui abga dəukua reipş qouḳə aahazḳəlsən, haraxu ireioпəz ħɸə bziaxu ina həxpaa irgəeiţ, iara iaḳuzarrxaxuəs dəndəkuərçeiţ, iəraxu xuəɥə iaanaxazgıə aoпəɥɟei abgakuei neicxəraan iaakuərxəiţ» lħan dɟəua ləlaoıərɜkua aal rəckeiţ lḳasə aɸaɟ ala.

— alias dədmərɜəndaz, ari səmxəmou agıəi səmxgıə araxu eimərɟargıə. axa uezgıə ui itəzʧa ħa iʧahaɜozei?».

— «aqua dtaḳəup: qouḳə dxərçoiţ rħoiţ. qouḳəx-uəs iəmaɜam dtaḳnə dəzrəmou hazdəram» rħoiţ.

— bəmʧan, uəgı drəſtəp ḳamaɥəɥ xuəɥə lənasəp ḳralazar» iħeiţ ua irədgəlanə irzəɜəryuaz ḳamaɥəɥ daalaxumarʧa.

«nas amarqa psəxuaḳ bəzrətozar aḳə eipşəmḳua ibqəsſap, daɸaznə iantalaxgıə — saakuərxəiţ aup» iħan iynəqa ixənar xanə iɸəneixəeiţ.

— nan, habaxu, uara uguə aḳazə iszənxar açḳəs səpsər ei oпasſoiţ. izəqalozar yəqa-xyə aqəkurei aɸə zdərua auaa nadgalanə iaxuaharpşəp, azaral iakuərço azə sara səxioup, uərt rəuaḳə stəiuazargıə ui sʧaraɸə səqoup maḳıana», lħeiţ taqguagua, axa habaxu ui amalagıə dazəmɜəryəiţ. «daɸa znə imnei raɸa ibzəqaçozar bzioup. map anaḳuxagıə işpaauri, sara səpxasta sət ħa aḳuəm araqa szaa» iħan habaxu dnəkulanə iynəqa dceiţ.

«habaxu deimərɟeiţ sḳambaſkua, ojə aaḳıəsḳıa sasran daşşuan bḳambaſkua səuətra aakuərxəiţ ħa. araxı ḳamſəſ iaḳuən aarlaħa ɟəməoı-ɟəbza məx xuəɥəḳ ləeiçan ubra intaxxəuanə daarəkuʧan intcanə naq inḳaiceiţ.

irzəzəurəzei abart abga dəukua eimərɟaşa. zɟa zxəsxşa?! sguəlaɟa zegıə ɟəməoıəs səddər qaçoiţ! «lħan aḳambaſkua zəzxarafanə iəqaz, izaħo amɜərxaɸə iɸaz, ianaaxula inaganə rɸaħartaɸə inɸalħeiţ. nas daain aynə daaɸeiţ. ḳamaɥəɥ xuəɥə daalguədḳəlanə.

«haaigua ḳambaſxıɥa dəqam izəstara epş. ḳaməgu xuəɥə ïəstaɒ sħar. ui iəmɥ zkuəmxaşaraqara ḳambaſ eidḳəlanə iəmouɒ, iara iɒkuagıə irzəiura izdəram, iɟeimɒloiţ. xaraɒḳ iəstaɒ sħar, esəxuəlpazə sara scanə iəməxnə iaascalarouɒ, ui uay dzəxuo aḳə aḳuəm; ianəsxəɒ sħar uərt amcaxuəɟakua rəda hxuartam: uərt rəda hzəɟaoıuom, uərt rəxş ada hxuartam, ʒəḳmɸəḳ zħaz epş aḳə aagaɒəs ïhauər uərt çahḳərouɒ — uərt rəda hxuartam, — ui anaysgıə izɒəu deibganə dzaaʒargıə ixə iznəquəmgo dəkusərxoiţ. nas irzəsxuəcra sərdəram», lħan taqguagua daşşua. dqəuɟəuan.

abri taqguagua iəlħoz zegıə daaraʒa bərg-dəuḳ ləeïpş ḳamaɥəɥ xuɥə-ləxşəy azəſtnə dazəʒəryuan. nas daaɟajan:

— «ui aqara uərt hḳambaſkua guəryas iqabəmçan. nan! uaɟə ſəɟəmtan rəſahagakua rəxuda inaxſnə isəbtar, aḳambaſ xıəſɟa rəraxu axəeizərco sara izdəruoiţ, touməſ aʒə apşaħaɸouɒ uaqa iannascalaḳı aɥḳuənɟa iszərſahaɒ. xuəlpazənʒa uaqa səqazaaɒ, axuəlpazə rəſahagakua aarəſxnə, rəxuda inaxſnə, aynəqa iaascaɒ». lħeiţ.

ḳamaɥəɥ iəlħaz lan ianlahalxuə-lɟə aailagəlţ.

— «nanxaiţ, bara ḳambaſ xıɥas bahtaxəuma. zəda hamaʒam haʒoıab xuəɥə, ban taqguagua dbəḳuəxşaxaaiţ. aḳambaſkua brəclamou, ui axəbħazgıə, aɒəyakua sxagəlazla zbeiţ», lħan ḳamaɥəɥ lxə-lɸə dnaguəʒən, daalguədləħħalţ.

— «bara xuəɥʒa aḳambaſkua zlabzəxıɥozei, ḳambaſḳ axə aaqıanə ibaanarxar bamſuei, nasgıə izdəruada bara ibənasə pnə bab dourəſtnə daar, aḳambaſkua bəşrəcəu ibar, səiſər qalaɒ» lħeiţ taqguagua.

«baba sara iasħaɒ sara eïoıa ſanə. bzia ibanə, səşrəclaz aḳambaſkua, nasgıə hara hḳambaſkua izkıənagıə rəxkua səſſueiţ, rəxkua mərçəsʒaḳua isəmçaḳnə irḳəueiţ,uərt sara isəſcəlouɒ, sara sərſʒom» lħeiţ ḳamaɥəɥ.

«ban bara dbəḳuəxşaxaaiţ. bara sxaçampħəs ʒoıab xuəɥə baumi, bara iəbəmdərua, bara ibələmşo aḳə əqam, axa maḳıana bara bxuəɥɟouɒ, bara bguə itabḳkuo rzə. dəryagıəx. bara bəʒoıabəuɒ, aʒoıabɟa raḳuəm, aḳambaſkua irəcəu aɥḳuənɟa rouɒ», lħeiţ taqguagua.

«zegı dararouɒ, uaɟə səɥḳuən maɒa aasəlçanə, bara sbəſtərgıə səbməſtərgıə sara scoiţ aḳambaſkua səmanə aḳambaſxıəſɟa axaizoua adaxıə. axuəlpazə aḳambaſkua sapca isəmanə sşaaua bbaɒ», lħan lſaɒkua aaẓẓanə dnəſtalanə dəɟeiţ.

uaxa abri axuəɥə isalħa zaḳuəzei ħa aḳraamta amca dəɸpənɒalanə dxuəcuan.

«abri abas zsalħa sşeilaxaz lbeiţ, araxı lab iəqamzara işaxqıoz lbeiţ abri zegıə, sargıə aḳ səlşandaz, aḳə sıəcxraandaz. sab iəqamzara zənʒaḳ iahnəmpşənda, haraxu pxastamxandaz ħa ləʒbəzar aḳuxaɒ, axa araxu dəşparəcəsçoi, xıɥasə dəşpaqasçoi səʒoıab xuəɥə, lab rəcha dei bganə dzaaʒargıə səbla dtaɟɟaɒ ibəuzeiħa. ari. axaas, uaɟə iszəməuəḳua dəmcar ləurəm, işpa zəurəi ħa dxuəcua dɒan çxəbɟo nənʒa. nas iləʒbəiţ «ilmuəʒaḳua uaɟə aḳambaſkua arxaqa iḳasəmcar qalomħa dgəlar, sargıə sləccaɒ arxanʒa. aḳambaſ-xıəſɟa xuəɥkua rnaɒə danəsçaɒ il-

xəlapşrazə, nas xuəlpazʔa sara səeitacap uaxı, səlpələnə eicaahcap akambafkua.

abri apisar məzda iihaz mcəmzar lab dourəʇər qalap dəukmərçəkua, nas ui uərt akambaxua eimərʇaşa, zʇa zxəzxşa?! xuəɣək ləeiʇan ubrʒ intaxx·uafkua psəxuak rzəïurən» lhan abri 3əbnə dnəftalanə dəşxuəcuaz uəs xuəɣək aʇa dəntanagalt.

ʃəʇəmtan3ʒ dɸəxait kamaɣəɣ xuəɣə. «nan, iaxa baba dmaa3ei?» ha lan dləzçaait.

«mou-mou, nan iaxa dmaait, axa iərlasnə daarcə dəqoup. bəm ʔan... «işeiʇ sguaxuoiʇ, sgəloiʇ, akambafkua arxaqa ikascoiʇ. uaqa axuəɣkua raʇoup, səxumarlap xulaan3a; akambafkua sərxəlapşlap; rəfaharazə, afahaga rəfxrazə, axuəɣkua səcsərxraap, nas axuəlpazə aynəqa iaascap» lhan daakuɸan ajja ha aɸeɬlahara dalagəeiʇ.

taqguagua anəi lheiʇ, arəi lheiʇ, bab exıa daarcə dəqoup, danaailagı aynə bəimbar sara səifueiʇ», lheiʇ axa «amc səbʇoiʇ. uəs izkıənagıə ibhaloiʇ, ʛxa baba dmaa3eiʇ». lhan lɸailahanə dlaɸeiʇ.

— «bara, xaas, akambafkua bərfueiʇ» iheiʇ axa iluazma kamaɣəɣ xuəɣə, iɸəlfua dalagəeiʇ.

amra kər inxalaan3a dnəlkəlʇ, axa ianələmu3a akambafkua nalapca. kamaɣəɣ dləma axıəfʇa araxu iaxrəcəz dnalgan, akambafkua fahanə uaqa agıərt akambafkua inrəlalçeiʇ. nas ma3ala axuəɣkua drəheiʇ kama ɣəɣəi lkambafkuei xuəɣək inarxəlapşrazə. sara xuəlpazə saaueiʇ akambafkua rkacaraan lhan hfapkua ləçaqualo taqguagua aynəqa dxənhəiʇ.

aynə daxaaizgıə tənɣ dəzʇozma, «iəqasçazei, axuəɣə lhaʇə axıpaxacçei, kambafk dafər jlar rɸə blas ixəstrəzei, məiʇuəp iəzuəz. map, uezgıə-uəzgıə uaxa xıɣakə dəppşaanə, istaroup» lhan, xulaan3a uəs guaqrəla iaalxəlgəeiʇ.

axuəlpazraxı ckıa ina3aan3a taqguagua dxəsxəsua dceiʇ arxaqa. kamaɣəɣ ləzgıə faʇək aaftəlxəiʇ, izdəruada amla dakəzar ha. kamaɣəɣ amla dakə mou taqguagu$_{ə}$ uaqa ilzənləʇəz kərgıə axuəɣkua irzəlşeiʇ, largıə iləzxaiʇ.

taqguagua daxıneiz kamaɣəɣ lkambafkua uaqa adaɸə ahra iaɸən, lar$_{ə}$ dəxumarua axuəɣkua drəlaɸan.

akambafkua rəfahagakua aarəfxnə, rəxudakua inarəxfnə ay nəqa iaarceiʇ.

aynə iaxaaiz taqguagua xuəɣə - xuəɣə lmarʔa aaikna «exıa bguə mɸəoɪ3ei ua adaqnə, akambaf xıəfʇa aɣkuəɪɪʇa brəmf3ei?» ha dləzçaaiʇ.

«nanxaiʇ uaqa uayə ïguə ɸəoɪ3om. xulaan3a axumarrʒ haɸən. akambafkua adaɸə ahra iaɸən. yənʇ-xənʇ raqara a3axıə ikacanə a3ə itaharʇeiʇ.

— «zakuəzei, bkabei bəxtərpei baa3ouʔa izboiʇ, uaqa akuarʒ btamha3ei?» ha dləzçaaiʇ.

ianaalədəlcala3a, nasgıə axuəɣkua izdəruada akʟarhazar lguaxuən: «akambafkua akuara ianərahcoz, achʒ xaran azə, aɣkuənʇa dasəu rkambafkua irəkuɸanə iəruan, sargıə hbaʇ sakuɸeiʇ, akuɸara adəruaz qfa. ui iazəmdəruazaap akuɸara: jəyua iəpo akuara iaxəntapalaz, snaxıqan a3ə stahaiʇ, axa a3ə xuəɣən. iffən, smaqɸaharaqən3agıə ckıa izəmna3eiʇ, naq snərəïʇ», lheiʇ.

ari aja taqguagua daraapkəit lpə lzəmfit uaha akgıə ləgəmxəeit, azoıab azə dafuan ha, ax$_a$ azoıab dəuk dəlmərteit ueizgıə iləzbit akambafkua xıqapəs azə iəltarazə. azoıab akambafkua lətanə adaxıə uaha dəlməftrazə.

abas, taqguagua dxuəcua, irzəluşa zəbua, lxuəqə dəlguədkəlanə. eibarquandtəndua eibaku eibaxa işpaz açəx kərçeit. ubri aamtazə amzərxapə alakua aaibarşən. iaaqarəmprəmən. iaaikupeit aboıaaha.

«hlakua iərdəruaz azə dərbeit» lhan taqguagua at aaimpaanə dəndələpşəit. kamaqəqgıə dyagəlan: «nan, baba iakuzar? lhan dənləftalt. ubri aamtazə alias abarça daaçalt. ari daarazа guəroıara dəun abri ataajaraqpə iaaz izgıə, dəzzaz rəzgıə.

kamaqəq aşkola dtarçoit

znə xuəlpazək aguəlaraxıpi dxənhnə aynəqa daauan alias, taqguagua abarçan dgəlanə dəi zəpşuan.

alias daarazа akə iarguəroıaz azə eipş iguə-ifamxə iəçpraaua, ixaipə ixaqqo daauan. ari akə dşazguəroıoz xaraqgıə uayə iguə azcaraqə iəqan.

ipaça-aikua eiha aşla zlaz iaroıa napala irhuan. zəngıə iza kıa kıap açəxua aaidəikəlon. lassə-lassə amra atatara-apəjaxra iapəz axı dnapşlon.

amragıə casha iauazta zənzak aparqapfən, igıaj dəuззanə apəqanaçon, abla tbaakua rəla adunei iəkuəpşuan, uajə fəjəmtanənзa uaha izbom, scamtazə sguazxara ckıa snəkuəpşəp ahozta.

abraqa zguaroıaja iaaiuaz aliasgıə blaçəxuala ineixıəpşuan. abri axıə alias danənapşuaz uaxı ixaz izoıə iaarpxaipxaituan, ari iguəroıara ipə ianəpşəloz iaha iərxaanə. iərpşəзanə. inəpşua iunarbon.

ixtərpa eikuaja iərkıakıanə ixə iakuərşaz ajapfra aaxanarpon.

ikuəmi — kıap—xua akuzar aşkuakua ialaz iazaacərcəruan, imaqabzkuei, nasgıə irazn qamei rquənakua kualkuaqon, rəpşpkua psaxua.

iara uayasak, çaoıak iakuən. axa uajə uaxıiəxuapşua iaqara iəcnə akuən uəlaps dşaaçatoz.

ajak ala, alias ixahəp ifapaqənза dapaznə deipşəxəmkua iaha dlaxpəxnə, iəmapakua inadərknə aguəroıaxu ixıəkukua dəqan. ubas aynə abarça daaçalt. ubraanза amra latbaa dəugıə ineixıəpşua iaaiuan, ui naxəs — «uəçx aabziaxait» ahazta iargıə apəlanarquən aqa pfra ajyanaxı inarxanə iara apnajaxəit.

— uara, zakuəzei, iuahazei? uzeiguəroıarəz ak uahazтoup uşaaua?» ha dnaizçaait taqguagua.

— isahauaz, akgıə smahaзeit axa ui uaftan ibashap. kamaqəq dabaqou?».

— kamaqəq apə aзaxıə ilgəeieit, azə ialfnə, azə arjnə iaazgoit-ha».

— aai ui aзoıab qadəq, ubri apə qara dkanajər, amatər lga

ra dəqoup. uajə ui arxa —lbaa ađaɸə iəkuəlməryuaḳua dəqam. ui aɸgıə aaḳıəsḳıa iaasxuaz aḳaup, açaskua, aqazſakuₐ ckıa isəzdəram, lara apəqqaħa iləryueiţ, ilərxumarueiţ... dancoz dəbbama, ləɥḳuən maꝑa lƚəlçama?

— ui aɸə aʒaxıə ianəlgo ləɥ ḳuən-maꝑa lƚəmçaḳua ilgaʒom?».

— uəs aḳuzar ui aɸə ləryueiţ azə aḳuxap. map anaḳuxa aɥḳuən maꝑa lƚəlçoməzţ».

ui axaas aɸə daɟƚamou. uajə aaḳıəsḳıa abra haqmat ipsxuraɸə aɸkua dəryeiţ anərħa, ubraqa baba ɸəyḳ sakuəirꝑaaiţ ħa maʒala sazəqa çara daɸən. ləɥḳuən maꝑagıə dnarəxuapş - aarəxuapşən, irəckıanə, iuantanə, eikuərɟabnə inaganə iḳnalhaiţ. anɟa iqſoup uaqa aɸəryra axıəqamlaz, mam zar aɸəy sakuərꝑa ħa ualħarcə dəqan», lħeiţ taqguagua.

— ui aḳə daɟƚo-daɟəpxaſo dəqaʒam. aɸkua drəɟƚom, abni axuəɥʒa iləryueiţ, ilərxumarueiţ aɥḳuənɟa rţapanɥakua rəməxnə dalaxəsueiţ. uajə aaḳıəsḳıa açəsſəqa ƚakı axḳədgəlaz, iaagɸəxnə dəyđəlçən açəkı ħa dxəsţ... ui lɸəzzəlḳkuo hasab rzəuur — maƚərḳ ləmgar psəxua louşam», iħeiţ alias.

— ui bziaup, axa uaſtan iba sħap ħa iəuħaz zaḳuəzei?»

— ibasħo ubri aup, abra uajə aaḳıəsḳıa sasran ipa ɟac iɥaraɸə abri haʒoıab ḳamaɥəɥ iəḳuaşara zbaz auaₐ zegıə qaſaꝑəs irəman. «abri bay-ɥəda zmou aẓ loup açara dtouçaruazei, izə mço laḳuʒam ħa sarħon; uajə axuəlpazə kobluəxuraa rɸə saxıneiz iəxuəpha keskıənq ipa mixₐ ua dəqan. «abri apſəmş — xuəmş rəynuəçqa sab aquaqa səigoiţ aşḳola steiçarazə ħa seiħeiţ .

uaqa atalarazə iataxəuzei ħa səşəiaɟajoz uəs iabgıə daaɸəiçţ. nas ui səizçaaiţ. — apap iq nəꝑ iuəmazaroup ləkura uzərbo aƚquə, nas uahₐ aḳgıə utaxʒam, axa uaqa aanarxuara ua dayəup, aɥḳuənɟa ztarço açḳəs gıə iualayuəp rħoiţ aʒoıabɟa axı rədərḳəlo aşḳola. uezgıə ui ada ƚquə utaxəm ħa seiħeiţ.

ui ada egıa anataxəmxa ui sara uaɟəɟqıa iəməsxəp apap. sargıə haʒoıab dsəma s.ap, iəb dəruazei «amaƚər ahampal ialoup» ħa rħoiţ epş maƚər şaku dəszaarxuar?»

— abri ḳər çueiţ, uguə iteiɟtei, axa amalₐ aqabaa uxə iauərboiţ, uaqa daarxom. kıəskıənq ipa dteiçozar, ui daɸaẓəup. uajə uara tauadəi aaməstei uraclabərcə iakuəuḳəiţ aḳuə!» «aɟ aḳambaſ iakupaz aꝑəya xjeiţ» ħa uərt uraclabnə udəkular amala uaapsap, axarq qauçap, aḳgıə uəlşarəm».

«moumou, ubri pəsəmƚar zəuam», iħaxţ alias.

abri taqguagua uaha iəmaləmḳəiţ, amala iħoiţ aḳuəmzar haʒoıab xuəɥə zda dhamaʒam qara dəşpeigoi lguaxuan.

uəs işeiɟajoz ḳamaɥəɥ xuəɥə lɸə nəkuərpalo aakuərpalo aguaƚ daatalţ. «ɥou!» lħan iɸə yəçərqıanə amʒərxa aaɟaoıuanə aynə daadəxxəlan. amarđuan apxıa daaḳapeiţ, amca epş deilə bzaaua, ləla lɸə lxaɥɥo. ləxɟ xuəɥə lxəlpa itaɥguanə, uayə izguamto iɟaxnə. lḳuəmjə aḳalţkuₐ aalərɸein, lmaqa xuɥəḳ çaqa dnaxan, lɸə aoıura açəxua şəlḳəz, amarduan dənxapa-

lan lab lҨəneiguədləʃlan ixə iҨə dnaguəɜĩʈ.

— aaiʈ bara apxamʃa, as bab izəizəbua dəsmaʃhaaiʈ ħoup. znə ubri aҨə bənқanaʃər, nas aup ianəbdərşa hħaʈə axamçara iaçanaқua!» lħan taqguagua daoɪua dnaskɪanə dnaʈeiʈ.

lab alĩas, ubri aҨəryrazə, aҨ ərxumarrazə. daҨaznə iləməurazə dlaʃharcə zguə itaz, iguə aaapşkaxan. lxə aaiffən: «dəd, bara uajə bəɜoɪabxanə, sguədқəlo — xədқəlo bəsxɪənhalanə bgəloup, aҨə aboɪaҨə banneilagı bəɥқuənxa, psəxuaқ bəmamқua bqaloiʈ, ari zmaanouzei, dadxəeiʈ, — znə Ҩəқ bafər hamcaxu bərʃara bəqoup. uĩ egɪaurəm, axa abri aҨə iaxı şəu zaқuəzei pəxɜəu, azə ialəbfəu?» iħan dləzçaaiʈ alias.

— azə ialəsfəiʈ aup» lħeiʈ қamaɥəɥ.

— amc sbəmʃozaaiʈ», iħan dnalbaanə aҨə dnaxuapşəzar, apxɜə iaganə iəqoup. aҨəngɪə aşoura ʃgɪan.

— dadxaiʈ, as daҨaznə ibəmuən! uajə ari aҨə apxɜə iaganə ĩəqou, xuəɥəқ inaga-yaga nə, apsə aarfanə aoɪura aaxəxnə, naq auətra intaça», iħeiʈ alias.

қamaɥəɥ xuəɥə dnəlbaan, aҨə aҨə iankɪnə anaga-yagara dalagəeiʈ.

— ibəmboi bara haɜoɪab iəqa lço! ma Ҩəқ dafueiʈ, ma azə da fueiʈ, exɪa xulaanɜa dəɜco azə dxəup» iħeiʈ alias taqguagua laxı ixə narxanə. ui açқəs aʈquəpxɪara dhaztaçar, ui Ҩəқ, ma ɜəқ dafəp ħa hləʃʈarəm», iħaxʈ alias.

— uĩ zegɪə zzəuho ans-ars ħa Ҩarpakuaқ yəqaçanə aquaqa dəzgap ħoup uguə itou, axa uaqa inargalakɪ zegɪə aarəxuo qəufoma, uara məzda. ui açқəs abra aynə uҨaankɥəlanə, azoɪab ɬəqalçakuo ləumərqaçan, ubri eiha eioɪɪəup» lħeiʈ taqguagua.

— iəbħogɪə sahaueiʈ, axa abri haɜoɪab agueiləxra bzia zmou aʐə loup, anapə ləgʈmərxan, açara ləʈt ħa zegɪə iharħoiʈ. egɪəpxafaroupei abas zegɪə jşharho, hləmhakua ʈahanə, hxə hakuəʃnə hlaҨar, «zəbla xəzyaz mşapə imbaɜaқua iceiʈ» rħoiʈ epş. abarsqayəқ auaa iharħo hləmha iahmərhar egɪpxafaroup. egɪahxəɥqap ak-gɪə iapsamzaap ħa, ui açқəs ua ʃəʃqɪa snaftaloiʈ ubrí iataxxaşa auəs», iħeiʈ alias.

auəxa iaxҨaz iftalaanɜa ubri atəzʈa rəman. taqguagua dəuқ ləxşəy azcoməzʈ abri auəs. ləɜoɪab ləmpəçəʃra ltaxəməzʈ. ari zahauaz қamaɥəɥ xuəɥə -- iauazei səmcaқua ħa dgəlan. açara sdərçozar bara izəbtaxəmzei ħa lan dəlҨagəlan.

— nas ibəmuazar babəi barei iəʈtaxuə jəuə» lħan taqguagua lҨərguaanə dlaҨeiʈ.

adəryaҨnə iaɪɪaaşa alĩas apap ĩaxı dceiʈ. ua daxɪneiz apap dəqaməzʈ: odəfqa dceiʈ mɥəbʃəқ ja-mş raqara dzaauam ħa iarħeiʈ. alias daaraɜa iəlaxı eikunaçeiʈ, aɜoɪab ləkura ʈquə, aşқolaҨə iərtaxxaşaz ianaamtaz iaxɪəmouz azə.

adəryaҨnə eizaran. alias aizaraҨə daain astarşən eiħeiʈ, apap iəqamzarala iəɜoɪab aşқo la ltaçara aamta şəiʃcoz.

astarşənəi apĩsarəi neiʃajan aʈquə ryəiʈ alias ipha қamaɥəɥ abri aamtazə dəii, abri aqara şəkusə lxəçueiʈ ħa. ui aʈquə astarşən ipeɥat aairxeiʈ, iara ubas asudkua axyəқgɪə. inəħa—nəpxɪanə aɜoɪab xüəɥə açara

ƀzia şlouşaҧə rћan, «hpeɥatқua aʕquə raarxarazə xuba-xuba qurəf hakunagoiқ, axa kuafs ìouaaiқ» ћa ineidərkəʕқ.

alias aʕquə iərtaz iəmanə igu aroıaʇa aynə daaiқ. aynə daxıaaiz ipћəs dnalabʇeiқ azoıab ɬguə qazçaşa akuəmzar lguə kₐ zəʇşa ajak laləmћarazə, nasgıə iləgəu iləbzou azə xuəɥək dnalə xuapşrazə.

ћara ataxəzma, taqguagua ləzoıab ləmpəçəʇra egıa ilʇəmoı əzargıə, ɒsəxua zmam aҧə iannei. ləzoıab dəlmərxəioz.

taqguagua ləzoıab daaləpxıan «bara aquaqa scoiқ ћa igəlou azoıab bşaaira! uaʇaftaxı aquaqa baba səigoiқ ћa aguəla zoıab ʇa rҧə bəҧxoʕқ, bəmaƀakua axuapşra ʻşərtaxəu bzəmdəruėi!»

— sara skuəmjəi, skabei, sxəlpei, seimskuei zegıə irəckıanə iʇaxnə isəmoup, hanço iʕəsçoiқ, uaha haiçazərxozəi?».

— iəbћo zakuəzei bara abzaməqu. aɥkuənʇa rəşkola btahço qəbfoma, azoıabʇa rəşkolaxı aup baxəigo, nasgıə bab uaxı aqua bganə aҧəy bakuirƀo qəbfoma. aʕquəpxıara bçarazə bəïgoiқei, anəlћa taqguagua kamaɥəɥ xuəɥək iaalʇəməoıxəeiқ.

— nas səɥkuən maƀakua uaxı isəmgazoi?»

— aei, bara bəmsaaiқ, aɥkuən maƀa bəʕçanə azoıabʇa rəşkola bəştarçaşa!».

ui egıaurəm aҧə sakuəmƀar gıə sara uaqa sguə ҧəoıızom. baba iseiћon sara, uaqa aşkolaҧə azoıabʇa iəyueiқ. ixumarueiқ, eikupoқ. aʇərgəla ïaxəpoiқ ћa. nas uaqa sguə şpaҧəoıuei?!» lћan danənapş aguəla ɥkuənʇa raaiguara adaҧə iaainə işəxumaruaz anəlba dəynə dceiқ uaxı xumarra.

— uara ari uəzoıab isalћaz, uahauazma» ћa lxə nalərxəeiқ laqguagua lxaça iaxı.

— aai, isahauan. ҧəmtzakua ayqara saҧən» iћeiқ alias.

— daxəugo ləzdərzom. aɥkuən maƀa lgarcə ïakuəlkəiқ uəmboi!..

alias acarazə iҧəirxəeiқ. uaʇə fəʇza amya hakuloiқ ћa ləeïћeiқ azoıab. lara dcan rguəla zoıabʇei, rguəla ɥkuənʇei — ləkulaʇa zegıə iralћeiқ uaʇə aquaqa sərgoiʕ, aşkola starçoiқ ћa. xuəɥək rəlaxı aaikunaçeiқ, axa ixuəɥkuaməz, axumarra ianalaga irxaştiқ. ui mou, ianəlafca rəynkua raxı ianeimp-uaz, «bəçx aabziaxaaiʕ, ma «mya bzia bəkulaaiқ» ћa şərћaşazgıə rzəmdrəiқ — izakuəmʕeiқ: uəs rћar uezgıə-uezgıə dcaraʕa, irəmћar dənxaraʕa rguə iazbiқ azə largıə akgıə lzəmћeiқ, lguə xıablaaua daarquaçiқ.

axumarraxıƿ aynəqa danaai langıə labgıə aҧərxəiara işaҧəz lbeiқ. abri uajoup ləlaxı xuəɥək ianaaikuəlça. abri uajoup dəşcaʇqıozgıə anəldər.

auəxa akraamta lan dlədƀalan, dəftalaanzagıə dəftamləeiʕ. bəftal rћeiқ, axa iləmuiқ. lguanəla lanəi labəi lguazxara ilbarcə ltaxxəeiʕ akuxap.

taqguagua rəua bzia aqua iəqou izə ɥəskuak lərxəian. ak azə iaaiçaçxargıə ui iaup aqua izəkuguəoıəua, napə macara ui ïqnə işpaneiuaz.

ianəftala akraamta dəzməʇeiқ kamaɥəɥ xuəɥə. lan lakuzar ui, ui auəxa mou adəryauəxagıə dəşpazəʇoz, ləzoıab aquaqa dərgoiқ, akraamta dəlbom; znapaҧə dqalogıə ləzdəram. alias iakuzar dəʇazoməzқ, axa dəʇ-

ouĺa iҧəqaiçan — dəſtoup iҧmərçəsəkua. izban akuzar, iara dşəʒam rdərər, dargıə zəmʒarħa dĭanə. daara açəx kranca iəʒakueiţ.

aşarpazɜa dҧəxaiţ kamauəu, lan ləqnəҭ dnein lab iҧə dəſtalţ pətrak, uəsҭi deitagıaʒən lən ləqnə dəſtaləeiţ. pətk ançə lab iaxı dcaracə iakuəlkəiţ.

— iəbuazei. nan, uaxada sara sҧə bəſtalap ħa bəqouma, uaxagıə tənu uayças sara səqnə bzəſtamlozei? ħa ҧaaltəiţ taqguagua, maɜala dəşʒuaz udərraҭə ləbʒə iaanəpşua.

abri alias iguə anazca —«ĭəbuazei bara, tənu ubra bzəſtam gəloi; hxuəuə aquoup daxaago, sibraqa dhaſtua qəbſoma?!»

ubri aquaħa uzҧəugıə hara hzə daaraɜa iəxarou akə eipşəup. çəpxəiʒtei zaqanҭ ucaxeu şəuħara».

nas reimakkua ĭnərquaçən aɜ oɑab ilabʒo ialagəeiţ: aşkolaҧə lləeiĺa şəʒgıaləmҭəşa, bzia işəlçalaşaҭə uħa ubas iəçagıgıə.

işeiţ. aҧkua akuadərkua rəkuərçeiţ — amragıə aakuşəiţ. laguəstan iҧeilaħa iҧeilaca daaiţ. amya-dəu aqənɜa ianneilagı aҧkua abri iaup aynəqa ixənzər ħua. amya-dəu aҧə aliasəi aɜoɑabəi aderezan iakuҭanə icoiţ.

iyaҭan kakalk rkəiţ. nas zegıə abarçaxı indəlçəiţ.

abraqa iəqan rafida, kamauəu kəkaxşəla dzaaɜaz, ui lxaça mac. ui işaanagara iəqou aʒ iaup, iɜara markaţəlla iaxəuʒarҭə ipanə, iyəuamkua uəs başa qama dəuk iquənçanə. ipənça aazəxuaĺa oy-apfk. aşla aailapso. izkıəngıə ixtərpa xua ijyaxər ĭəkuəpsanə iʒaҭə labkıaҧ açoɑa inapə axuda iaxarĭ nə, uayə eilqıa-eiloɑuəʒk.

ari kamauəu iphak ləeipş bzia dəiboiţ. qara dcarcə dəqan, axa kamauəu, ipħəsəĭ iarei raaɜamta, dəmbakua qara dəşpacoz.

lara kamauəugıə uərt lanəi la bəi reipş bzia ilbon.

iəqan dəryagıəx sasran ianatakuaj, nas aguəla ħsakua, axaʒakua uħa dəryagıəx iaarəxıɜakueiţ.

kamauəu dguədərkəlţ dxədərkəlţ dnəħa - nəpxıanə lҧə dyaukudərҭeiţ. bzia işəlçaşa, dəşəbziaxaşa, lyəzʒa dəşrəçamxaşazə uħa inalabʒeiţ. aliasgıə iqam uə aaſtəixən iҧaxıə iҧəyaxamtazə iҧaanəikəlan rəynə apxıa ĭgəlaz açlaxı dəpşua dalagəeiţ. iibazeiſ ħa agıərt igəlakuazgıə uaxı inaxıapşəiţ.

«amala scoiţ aquaqa. iĭəmboi abnəi açəsoɑra iuəryərua açla aʒkuanҭ xuəuə-xuəuə çaqaҭəĭ amaxukua raxı işləeiua. ari uay daʒom, axa uezgıə amya sanəkula scap» iheiţ.

agıərt igəlakuazgıə ari auəs amanĭalara işaҭəməz rguə azceiţ, axa «başoup, ui açəs iadə rua egıəqam», rhakueiţ. nas daalasxan dənҧəjləeiţ.

kamauəu lan laxı xuuək dənxıapşĭa ləuiţ, ləblakuagıə aaqapfxəeiţ. taqguagua guala ləmaɜamĭa !ҧeixarpsə dgəlan.

— kamauəu bҧə xuəuək inə kumərsəkua bcoma?» anərħa xuəuək lҧə aalərxumarĭa ləuiţ, axa dəuk lguə alaqamkua.

uəs lagustangıə dənrəſtagəlanə rəҧkua inarəsən aguaĭ intəçəiţ axyəkgıə.

rəſtaxıqa iaanxaz zegıə aɜoɑab lnəħara ĭaҧən. taqguagua ləlaoɑərɜkua ləpha ilʒəlɜoz uaj argama iaaʒərçiţ. uaqa igəlaku azgıə akraamta irzəpşuan, nas rəynkua raxı rҧənarxəeiţ.

aquaqa icoiţ

aguaʃ itəçnə xuəɣəķ ïanənaskɣıa alias ïapxıa ineiuaz ipħa dnaləxıɜanə danəlɸapşə, xuaɣəķ naq lxə dnaxaʃa qalçeiţ, axa uezgıə ləlaoıərɜkua lzəmʇaxəiţ.

aɜoıab lguə lxəeişţrazə alias ajabʇ-ħara dalagəeiţ: aqua işkalakı bziou, aynə bziakua şgəlou. afaiţonkuei adrogıkuei rəla auaa şnəqo aɜoıabʇa—axuəɣkua şəraʇou. exıa xulaanɜa aʃquə işapxıo, işəxumarua....

uəs ajabʇkua ħo dəşneiuaz iaarpələeiţ lumanəi alxasəi, aguəla ɣķuənʇa.

— aahəh, abri yba!» iħeiţ alias. «uaba - ahpələei uara alxas! abri amya haakuləeiʇtei məftaʇgıamzar məfta bziaķ daahpəmlaxţ, — ʃabaqou rħaaiţ: aynə amɜərxaɸə-açəsoıra, haxaaskɣıaz uajə zegıə ireiʇaz amə ftaʇgıa — alxas uaahpəlţ»...

— haj qəuəft, iħeiţ alxas, sara işərħo aqara səməfta ʇgıam. iʇgıaɜazargıə uara uzən ibzioup». iħeiţ daaxumarʃa.

— map, alias, ubri aqara zməfta ʇgıau uayɜam abri alxas, amala iəgunaha rəkuərçoiţ abas izəzho auaa, uəs akɣuəmzan ʃara hasab azəʇuə... abri iʃasho ubri izə...

— uara luman uʇajafa zlazbo ala isxaram, səzlaqam akə szə uhoʃa sguə iaanagoiţ», iħeiţ alxas

— əai, qəuft, uara uəmsţ uaha, iuxaram akə şpasho... abar mɣəbʇəķ aqara çəşţ abnaɸə oıuəķ şəsʇəuaz. saalgonə epş «uaa bzia uuiţ!» ihan azə daasədgəlţ. sxə syaxazar alxas iakuən.

— aoıuə zamana uʇəiţ! iħonə aamtazə epş — apqay ha aoıuə axanəᵽ açəxuanɜa iləeiyja iceiţ». nas abri iəməfta ʇgıoup zho iəgunaha iəkuəmʃoi!» iħeiţ luman. zegıə aaibarɣyan rəmyakua inarəkuləeiţ. abasqa zlaxıə eikunə ineiuaz ķamaɣəɣgıə xuəɣəķ daaɣyeiţ

— abri aməfta, alapş ha iərho sara dəuķ ixasçoməzţ, axa uajə aakɣəskɣıa səiərķ sakufeiţ. ubri uajə abra iuashap. dəuķ uayə ixşəy zzəiməftəşa ajabʇzargıə ïshap szaftouzei, hamva arķɣıaɸəp» iheiţ laguəstan:

— işəudərua epş tauadəi aaməsteï ɣarak uha akə anərua hara anxaʇa hada iauxuartaxəu. uajə aakɣəskɣıa kəɣən aɣara anəiuaz ataranɜa ucanə ormat ybaqa ualər ayə uitoiţ iszaaga iħan səuardən ɸəc skambaf dəukua naçaħanə kəɣən iɸə sneiţ. uaqa iualər dəukua yba auardən inakuəsçan, aɣart axə snakuᵽanə aguaʃ səntəçuanə ʃaaban daaspəlţ.

ʃaaban iəməfta ʇgıoup rhon. axa sara ixasçaɜoməzţ... aʃa ho akķara səçalanə səşneiuaz, q-dəuķ afapanə, abas arfənkəi bzakəi raqara adgıəl inaquətxa nə kəlʇara dəuķ aman. ubraxıᵽ itəppuan ubri eipş şxərʇaoıı dəuɜɜakuaķ, sara saagəbeiʇtei uərt iraqarou egıə səmbac, aʐə ihongıə smahacţ. abaoıər çəs iaqaroup uharᵽə iəqan.

skambafkua aanəskəlan akraamta sərzəpşuan. nas isguazrəpxa səzdəram, avəstaau, məftou, seixa aaftəxnə abna aɸəʃta snasnə iadpapalanə iadᵽalakuou, aşxərʇaoıı aaɜa dəukua. nadəsfəlandaz aasguaxuiţ.

seixa sxə ʃaakɣuəxşanə aguəz

aaxsərgəeiţ. aɸəƚta. ubraxıƦ iaatəppəiţ, axa zaqa təppəz ħa səzħaʒom, iaraznaḳ rɸaaizaḳnə sara insəkupapeiţ.

iəzəulaḳı aarlaħa səpsə səma auardən snakuƦeiţ. ubri aamta zə səblakua xuəɥəḳ inɟəçraaƚa sanəpşə, sḳambaſkua irəkupapaxıan. uərt yəçeibərqıan abna xəla inasţ. sara auardən sanialţ.

dəuḳ mərçəḳua q-maxu dəuḳ snaçargalazaap. sargıə inasəxıħazeiţ, axa sara aḳgıə səznamuiţ.

ari amaxu aɥart alargəlakua pəxaaua işneiuaz, şaxala auardən iakuɸaħaz aualərkua inarə sən ipəxaa aɥartgıə ntapɸəlanə amaxu ħnaçəsəiţ ħa sguə işaanagoz, daɸaçlaḳə ſiyanərqıan suardən pəxaa, aḳambaſkua roпaţamakua aapəɟɟanə abna inəlabga iceiţ. sargıə sguə xaxxala ipɸəz səuardən avararxıƚa sənḳahaiţ. axa səblakua səz xəmţua aɥra ialagaxıan.

nasəpƚa ubraqa xaləl daasəku ƚan, aynəqa səïgəeiţ.

aynə sneigaanʒa səşɥəşa səɥ xıan, səbla axtou uayə imbo səqan.

aşxərɟaoп axısəchaz atəpkua rɸə aqəḳaʒərʒ axıərſua, axərɟə axıərſua aarla ħa səpsə aaikudərxəeiţ. adəryaɸnə sḳamba ſkua qara oıdaraḳ aɸə izban aynəqa iaasceiţ»...

— laguəstan xəeiţ, uara iuəxıəz aməſta iaxarou qəuſama. uara uneinə aşxərɟaoпkua uanreïs, dargıə umeisuaz», iħeiţ alias.

ubri aamtazə amya dəu aɸə iaaḳəlsəiţ, aderezangıə aaira ubri aḳuxaiţ.

laguəstan aɸkua iəmanə aynəqa dgıaɟəiţ. «saaxənħaanʒa aynə, araxu uħa xuəɥəḳ uəszaarxəlapş. çoup uaqa rafidagıə dqalaşţ axa», iħeïţ alias. nas aderezan inakuƦeiţ.

abraqa ḳamaɥəɥ iaha dlaxɸə xxəeiţ, amyan zegıə drəzçaauan iələmbaʒacəz ayən-dəukua, aʒkua, achakua uħa anəlba. ubas aqua iaaiţ.

aderezan işəntəçəz iccaḳnə rəua maxaz iɸə ineiţ. ui daara dreiguəroпanə dərpələeiţ. ɥəsməskuaḳ iqaçanə ixuə ħa izaargaz nairteiţ...

izzaaz. izərguaquaz naiarħeiţ. nas dara aynə iaanəɟnə dcan, aproşenie zyəşaz ƚquəyyəḳ daaigan iərtaxəz epş aproşeniakua aḳə anaɥalınik oḳruga iəxıʒ ala, daɸaḳə aprogimnazia (aʒoıabɟa ztaz aşḳola) aihabə apħəs ləxıʒ ala iiryəïţ.

aſɟəmtan maxazəi aliasəi ḳamaɥəɥ drəmanə iceiţ aprogimnaziaxı uaqa daaraʒa aḳraamta ipşən, axa ui aşḳola eïhabə pħəs dđələmpşəiţ. axa ləmam rħeiţ. nas anaɥalınik oḳruga iaxı iceiţ. uaqa znə ƚaanças, anaɥalınik maḳıana aşşɟa iədəi ḳəlom rħan irədrəmḳəlţ.

iəqarçaxuaz, aʒoıab amla dahargoma rħan aynəqa dərgəeiţ. pətḳ anəbɟəs eitaaiţ anaɥalınik oḳruga iɸə, axa dəryagıəx «znə ƚaanças» iħan aƚ aɸə igəlaz ineiməſtəiţ.

— xaranƦəi haaïţ izəqalozar həidiḳəlaaiţ. uəsḳ harguaqueiţ» rħeiţ.

— xaranƦ ƚaamou. ƚaxıənƦ aazaalaḳgıə maḳıana ƚəidiḳəlom. ƚaramou ƚara ƚapxıa iaakuazgıə maḳıana iədəimḳəlac; ƚəmboï zaqayə uaa abra igəlou. zaqaygıə naxıxıəi açıa aƚfəraɸə iƦou». iħeiţ.

— uərt ħa uəzɸəu rapxıa hara haaiţei» — anərħa «ƚara exıa ƚaaiţ uərt ecəiɟteigıə ab-

ra igəloup» anəiha, alias iguə kahait, ari haxiədəiqəlo egiəqamha. ui açqəs aprogimnazia eihabə aphəs laxı hcap rhan, uaxı iceit.

uaqa iaxıneiz uajə axa ləmam pətrak ʃaanças, aizara ləmoup», rhaxt.

ipşəit, ipşəit, axa rguə anɸəoıɜa, anayalınik iaxı iceit. uaqa auaa eilaxaa işɸaz iɸaxən. uaha akgıə mhakua maxaz iynəqa iceit, exıa ʃta iəqahço egı əqam ha.

adəryaɸnə ianaamtaz ïcaxt dəryagıəx pasa aşqolaxı. uaqa uajə ailaɸara rəmoup, azgıə lədəlkəlom, anərha anayalınik iaxı iceit. uaqa aʃʃəraɸə iɸakuaz rɸə inein dargıə naɸeit, axa izgualaʃodaz.

uəs naq-aaq işəbʒaz ui amşgıə rʒəɜəit.

adərxaɸnə eitacaxt iaxıcalac. anayalınik iɸə iaxıneiz auaa mayən: xəmş-pfəmş ipşəz qoukə apara rəmʒan iəkuçnə iceit. qoukə aşəɜ rəxıən rəynəqa rəp sə rgəeït; agıərt aiharayək ɸəc iaaikuaz rakuən. işakuəzaalakı abri aɸnə aşşʒa rəproşeniakua aajg anəiha, alias iproşeniagıə uaqa inarələeiçeït, daaraɜa kər ançə atarqman daadəlçən, anayalınik inapə zkuəiçaz aproşeniakua xnərhnə izɸkuaz irzəişeit. alias iproşeniagıə uaqa ine iirkəit.

alias iproşeniaɸə ianən: «aprogimnazia eihabə daxuapşaait» ha.

ari egışaləmçuaz alias iguə azcan, daaraɜa itaxxait anayalınik iəlabara iour; maxazgıə daaraɜa daaşaqeït, axa egıəiləmşeit. iəruəxuaz iceit aprogim naziaxı. kamayəy xuəygıə isar harəzeifha dʃo-dərhapua drəfto up, uezgıə-uezgıə aynəqa caɸəs iləkuʃargıə dəuk ʒgıa iləmbar qalua, izban uhar, uəsʃa aprogimnazia eihabə aphəs iləxʒajakuon ckıa deılkaanə dəzdərkuoz: dguəmbləup, dəqbaroup, axuəykua bzia dərbom ha.

abraqa iaxıaaz adərra lərteit qoukə bərtaxəup ha. axa iərlasnə dəzdələmpşəit.

nas adərra eitalərtaxt anayalı nik okruga iqnəɸ qoukə aprikaz rəmanə iəqoup ha. abasqan daadələpşən «dəzuəsta abraqa anayalınïk iqnəɸ apərkaz zmou?» lheit phəs ʃpa dəuk, ei kuakə, ləlaʒakua tyaanə, ləxʒə lxə iakuərşanə, maɸa-eikuaʒala deilahanə, qubas maqa qıaqıa dəuk ləmoıanə, ləblakua bla sarkıala irxəianə, ləbʒə aazguavanə — iazaaxarboıiarnə.

maxaz «hara haup apərkaz zmou» ihan, «abri auay iaup ïbəho, ipha-askola dteiçarcə»... ha aʒajara dşaɸəx lara dnagıaʒən, iihoz akgıə dazəmɜəryɜakua, naq dnaynabga, dceit.

— maxaz, uara iuhaz upxastakua irəuanə ipxıaɜa, ui aphəs iəzbo dəzʒʃo iakuəmzar azə səixaɜgəlapha dəqam. ecəijacəïʒtei amala usəraapseit, uuəs sərɜəit. ari uəs hzəqazço phəsɜam», iheit alias.

uəs şərhoz lara daadəlçən «alias darbanəu?» ha drəzçaait.

— sara saup alias» — ihan lara dşəqaz xuəyək dnaskeit.

— akə — udokument, uproşenie ïaguəlou, aɜoıab ləira aşəkus zho aʃquə, izakuan ʃquəm, apap iqnəɸ iuəmazaroup. ybagıə — ianaamtaz aʃquə aloumgaləeit: ecə halgəeit, aʃquə alazgalaz rəuəs haxuapşt, ihadahkəlaşaz hadahkəlt. uajə ʃta hapəxıa ojaanənɜa egızəqalom» lheit.

— ʃara ecə iʃədəʃkəlt axuəy-

kua, sara abra bəʔ səlagəlouiiɿ tei xə-mşəuɒ bəzsəxuampşəzei? agi-aʔquə ħa bəzɸəu—aɒaɒ dəqaməzt azə astarşənəi akəta rsudkuei rnaɒə akuçanə laazgəeit... (abni apħəs iaja dəuk dazəmʒəryəkua iərlasnə ləʃtaxıqa dcoʔa anəiba daaccakna), nas hapəxıa daazgar daanaxuarəu?» ħagıə dnaləzçaait alias.

alias iaja maxaz aitagara dşaɸəz...

— ui aqara ɿajara iazaauazei «aamta iaxəpeit sənɸa, hapəxıa daaigaait» lħan dnagıaɿnə dceit.

alias daailaʔan: «maxaz uxaçkə iuasħo uahauou, aoyə aɿgıa iuit, abna dəlaləeit rħoit, çouɒ abaşazgıə zxə zərʒkuo əq ouɒ, ui maɒ sħom, axa abri epşkua — abri epşkua rzə aoyə ixə akuirʒər — ui zəiuzei uħar iəgunaha uəkuʔaɒ.

abar xə-mşəuɒ səʒoıab lnaɒə dankna akalakı salouɒ, səʒoıab lakuəm abar uargıə xə-mşəuɒ usəraapsoiɿtei, ma anaɥalınik, ma abri apħəs uħa azə oyças dahmaɿajeit, azə iəla hxəimərpşələeit, auəs iahzəqarçoz ztaxəda!... «psħə icanə iaaz eipş» sxənħnə skəta rɸə sanneilakı sɸabbaʒa, irasħo szəmdərua, səʒoıab dsəʃtargəlanə sənkəlsəɒ.

abri epş aihabəragıə hargıə haqamzar akuən, axa ui haztoda» iħeit alias.

kamaɥəɥ abri lab iiħakuo zegıə ləxşəy azəʃtnə, daaraʒa quəşk eipş, dazəʒəryueit.

— ui uəsouɒ alias, axa ʃta uaala aynəqa» iħeit maxaz.

iəqaiçaxuaz alias, eimanə maxaz iynə şəqaz rɸəyarxait. auəxa maxaz itan, aʃɿəmtan rəynəqa icarazə rəɸdərxəeit. alias ipħəsəi iphai rzən maɸakuak ixuhait. nas maxazgıə dargıə eimanə aderezankua raançasərta aqənʒa eicceit.

aderezankua iərlasnə ianəmca uaqa inaɸan aɿajara ialagəeit, ecə aja-pqak uħan iaçanakuaz szəmdrəit: «psħə icanə iaaz» ħa iəuħaz? ħa dçaait maxaz.

— aa, ui zmaanou ui auɒ — ajət oyagak iah «uaɿə psħənʒa uşəzcarouɒ» ħa eiħeit. auayaga «bziouɒ» iħeit, — dəzzəiʃtuaz ħa egı eimħeit, danəiʃtua eimħaşei.

abzaməqu dxuəcən «uaɿənʒa gıə səzzəpşəuzei, uaɿə şouroup, uaxanaɸ scaɒ, zaqa iərlasnə saaua aqara sah isqəiʃaɒ iħan auəxa ddəkuləeit.

adəryaɸnə ʃeɿə dəɸqıaɸqıo psħə dənkəlst. zəqnə dneiuazgıə izdəraməzt, axa ah iɸə ak uxaɒ aneira axataxəu iħan dneit psħə ah iɸə.

— uabaqaz, uaazəʃtəda?» anəiħa...

— sah səuzaaiʃtəit» ħa eiħeit.

— uzzaiʃtəizei?» ħa danəizçaa «uaɿə ubraanʒa usəzca anə iħa, uaɿənʒa səzəpşəuzei, uaxa scaɒ, zaqa iərlasnə saaua aqara ah isqəiʃaɒ sħan iaxa sdəkuləeit. səzəuzaaiʃtuaz azə səizəmçaaʒakua» iħeit auayaga.

ah dnaxuəc xuəcən: «aa, ui sara izdərueit, iarei sarei haiɿajaxeit, abni axaħ dəu naxıxıəiʔa ikaɿəu iszaatəi ħa saiħaxıan, ubri uaçalanə, ipəmɸkua, iərlasnə izga» ħa eiħan daçazza, çabərgəz qʃa, iah izaaigəeit».

aai, uəsouɒ, uəsouɒ; ubəs sargıə isahaxıan, ojə isgualaʔeit» itan iaibarɥɥeit.

— alias aynə iuəmaɜada, iuəcxraaua eipş?» ħa dəizçaaiţ maxaz.

— isəmada, aʒgıə. uajə sanaauaz aynə səpîma hguəla phəs rafida daaləznəʃnə saaiţ».

— darban ui îguəla phəs rafida?»

— uî uargıə dəudərueiţ. phəs eikuaķə, aukə, pakə, ləxʃə dəu nə, ipanə iləkuəpsanə, samərqú əl hayək, qamguər arhayək...

— ə-ə-ə, dəzdərueiţ, dəzdərueiţ! «iheiţ maxaz, ubri rhonə aderezankua adəkulara ialagə eiţ. maxazəi aliasəi iaaiguədeibakəlţ, maxaz ķamaɣəɣ xuəyə dguədəiķəlţ, aķanfet ləiteiţ, parakuaķgıə nalərķən, dnəftəxnə aderezan dakuirʇeiţ. alias daara qfara dəu iiteïţ maxaz iaapsarazə, nəs inəkuçnə iceiţ.

abaqa

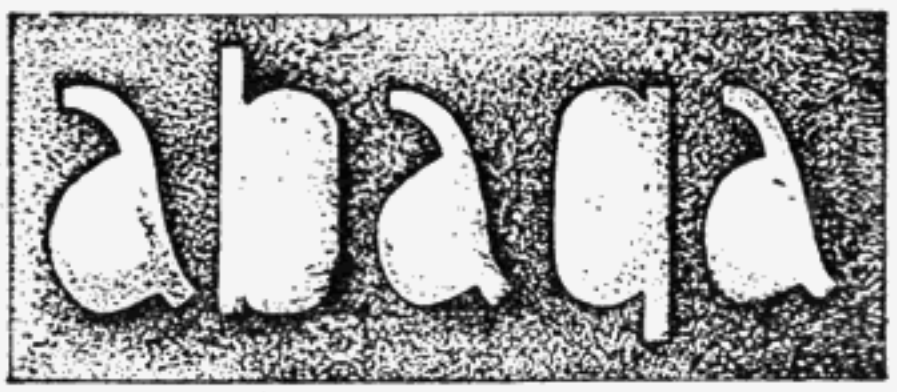

a. s. puşkin.

isərgəlt sa szə inapəla-qaça ram abaqa,
haskiənk əkuiaaşam uaxı inagou jlar rəmyapa,
iharakxəeit uayə ixəmxuəc ua xəla iara,
alekṣandr iəſaqa eiha.

map, zənʒak səpsuam sara—səpsə aliraφə
sɟeiɟ eiha uï innaçueit, iai sʒom iara —
səxıʒ kaſaʒom amra açqa ꝑ aduneiaφə
poetk dəqanaça abra

urəsꝑəla dəu zexıənqara sa səʒbaxu axıʒaşt,
bəzſa xkəs iəqou zegıə sa stəzſa rħalaşt,
aslavian rxəlç pagıa, a-fin, uaj ibnaꝑu zənꝑək
atunguz, asazanꝑ kal məïk.

daara akrə aamta bzia sər balaşt jlarə,
aguərφəxga-ja bziakua lir ala işħon azə,
səztagəlaz aamt-xıamtaan axakuəitra sərφxon azə,
aoıar rrəchaſaꝑra saſt an azə.

uara, muza, uszəʒəryyəz, an ɟa iajala,
azaləmrakua ïuəxıua uərɟəmſalan,
axıʒ uaſtamlan, arφxuarei arqarei uədkəl eipşnə,
iəmoumkən abzaməqu akgıə.

aurəsꝑ axıꝑ **eiteigəeit d. gulia.**

aqqıa

a. s. puşkin.

irəkucqıa axra çlaʔrakua,
rəbɿə goiţ iʔaxxa aɿkuərpkua,
isxaķnə iķiueiţ auarbkua,
igurəmueiţ abn-rəjkua,
icərcərueiţ aɿkuərp laſcaraꝑ
aſxakua rxəɿkukua.

naquou dəuķ znə ubraxıꝑ
iaɸqeiţ,
aoıoıa-agugua-ħa çaqa iceiţ,
axra-bɿara zegıə bɿərꝑaa
iaʔahaiţ oıuoıua;
ţerek məɥ-dəugıə aɿkuərpa
aannaķəlţ ua.

utənɥxəeiţ uara, uəmɥ uʔeiţ,
o, ţerek uəſtəbɿ-dəu aapɿeiţ,
axa naq ſtaxıꝑi uəɿkuərp-
oıuoıua
iacqeiţ asə.

uaxaɿeiţ uguaan uara
uaaiguaꝑ ađə.

anaquou iaɸqıaz aķraamtan,
iəmɜtua aķ epş iɥaqunə iſtan,
ţerek guəjla-ɿgıa ui iaçqıa
icon,
ɜə-cəpxıəla
bɿ-dəu ʔaxla iara iarpsaħon
açaaꝑ xəbra.

ubri ala amya-dəu gan,
aɸə əkuyuan, aɿgıə ua inə-
kusuan,
imaxɸgıə ubri ala igon,
asazan tuqar,
uaj ua iɸqıa-ɸqıa iləeiueiţ
eol, *)
jyan təps izmou.

eiteigəeiţ **d. gulia.**

*) eol—abərzen mifologıa ɸə apşakua rənɿa.

a. s. puşkin.

kavkaz ʃtoup sa səçaqa, xəxı saẓəkna
sa səkugəloup asə şkuakua ʃxa-çlaîranə:
xara ʃxaʒkuanp uarbajk naprən aɸharakna,
isəziaşa ikauua ineiueiţ aɸərtənqnə.
abraxıp izboiţ aryaş rəxkua uərtkua sara,
rapxıaʒa ua iənaɸqıo axrakua rçəsra.

təny iləeiueiţ saʃsəçaqa apsthakua abra;
ubart irəlqıoiţ aguguahha aʒ-taɸɸakua.
iəqoup aɸqıara dəukua ubart rlaoıaxıîa.
nas laquə — aşəclamî xâxa, aɸəkı xyaakua;
ui naxəs — açlara. aîapəqap eixafʃkua,
ua açarkua qərqərueiţ, ifkıərueiţ abn-ɸakua;

nas naq inxoiţ afxakua rɸə auaagıə,
ihazoiţ apsasa eʇara laoıaɸə,
axıqagıə dnəlbaaueiţ ilaxɸəxou arxanə,
aragua axıləeiua aîfəra axafʃə,
aɸqaza rəchagı iɸʒanə daxıpou apstaɸə,
ţerek xumarua, ixxaqyo iaxıləeiua aɸərqnə;

ixumarueiţ, ibəbueiţ agəgîəg pəşka epş;
aixap guara itakna afap zbaz ak aipş;
irəsueiţ apaykua egızləmşo aoıa eipş;
iarbzoiţ aɸqıara iəmlafua ʒkuərpala...
başoup! egıauam ui fapək guazharala:
eidcaloup uaqa iɸahau baxudəu məqrala.

ubas axakuəitra azguəfra azakuan eidnacaloiţ,
ubas abənuaajlar amqəoıuoıua iarguaqueiţ,
ubas uajə ibţədou kavkaz məcxuə iarguaaueiţ,
ubas aţəm məqkua iara dərguamçueiţ.

eiteigəeiţ d. gulia.

---

*) abri ajaeinraala açaqaţi apf-aroıəzak ojraanʒa abri ajei nraala iacməzţ ajəţţi ahəntkar icenzura iabzouranə. ojə aakıəskıa qara arxivk aɸə puşkin inap-yəmtà iərbaz aɸə ianən. ubri aqnəp abra iacçanə iaayueiţ.

a. s. puşkin.

* *

siir lapşçaʃarķ sgualaʃoiţ sara:
sara sapxıa baaʒərçţ bara
inəiaqıaz lapşnaxıɜarak epş,
zeipşəqam pş3a ķapxarak epş.

laſca takərtaᵠ uayədarala
icon tənų səmşkua eiftagəla
nʒarada ubas guəſtəxrada.
laoırɜəda, bziabarada.

arguaq laxeikuça·kuəguəoıradei,
rhaʃaku bʒəʒgıa eilayəntrei
irəlynə iaaiuan ixaaɜa bəbʒə,
sageipxəzuan bxəᵠ-ƃaxıa gukə.

uaj səpsə talţ. iaᵠəup azhara:
abar sapxıa baaʒərçţ bara,
inəiaqıaz lapşnaxıɜarak epş.
zeipşəqam pş3a-ķapxarak epş.

icon aamtakua. guəpʒagɜ eila·
yəntra.
isqunaqeiţ pasaţəi sguəoıra.
isxaştiţ bara bəbʒə-xaa.
ijyanəţəu ba bxəᵠ-saxıa.

zənɜa guəoıralą sguə tguəroıa
aiţ.
anʒara. ubas aguəſtəxra.
dəryagı uį azə eitabzaxaiţ
alaoırɜ. abziabara.

eiteigəeiţ **d. gulia.**

akabla

iv. g. papaskiar.

ireiomau arxa dgial psəla inəçiaaz aqəkurei raʔaᵽə aʒəbzaxuə akuəffə ʔtagəlan. amxə neiuəʒlnə, itbaanə akər uartalkua amᵠxa nakəuan. ineiləkˌ aailəkˌnə itagəlou axurma çlakua, araş eixha eiçha dəukua, ipqəş-pqəş3a, ixiədəff irəkuʒən ᵠəc zᵠaainəzgalaz aʒəmjakua. ʔnavakˌ aavakˌnə amx ᵠətkua iuboz. azra rxəkˌurşanə, azəc rəkueitahanə itaxkˌaan akˌəi-akˌəi zeidəmkˌiəslo.

uərt amx ᵠətkua irtagəlaz aqəkurei, amxə eiçəx-dəu itagəlaz aqəkurei raʔaᵽə eʔipşməzt. ahaskˌiən axə aalhho iyeiʒəkˌkˌara3a iqalaxian a3əs aamta. ma aaryara iəkunakˌəzʔa. axa aşkusan 3əs amtei aaryarei əqaməzt, amşkuei açxkuei aurakua rzə imarəmazaganə imvapəsuan.

bazala aşackˌəraz dyagəlan ʔᵠaga iquaqua inəkuça aşta dəntəsit. ibziaxun ʃəʒəmtanᵽi apsabara. iᵠəcən. ickian ahaua. aɥaha aʔa rhon, ixumaruan açarakua. darbanəu iztaxəməz adunei akupşəlara. darbanəu iztaxəməz ąqazaara. axa bazala iəla akˌgiə iazərgubzəoiuaməzt. iguə akˌgiə iazəʒʒoməzt. daara psrakˌ 3rakˌ iakuʔaz aẓə eipş iəlaxı eikuçanə, imų dnanamgo akˌkˌara dəçaffə dneiuan. dqund-ʔəndəuan. dəkiəuan amya daxiəkuz iguala dəqbaran, axa iəmų ui aqara dcaanahoməzt.

uəs xçəstakˌ dnadgəlt. ikˌaʒəz akdouxua ifapə nəkuəirgəlan dənkˌədəzzalan dxəçit iᵠaga şikˌəz. dnals-yalsua faᵠa cəpxia3a iguato amxə dnalaləeit. axa iura deigurooiaraᵽə iəqaməzt. aqəkurei axiəkugəlaməz aooiaşrakua raʒa3an, iaxiəkugəlazgiə ineibeipşnə iyeiʒən akˌə alçueit uzəmharaᵽə.

— abərjnaᵽ iraʔazar akˌə ʔapsaxargiə zdəruadaz!... daakupsəyhan iraxxa inəmyaniçaz iᵠaga xahəkˌ ʔnaaiərxazʔa ʃtaxila inanəpeit imaxuᵠa nkˌədhanə. aᵠaga alalaraᵽə iəqaməzt anəʔ, ixəbooiatanə. qrəʒərrəl, apşəjila şkˌarəpsaz uialagiə imyafo.

— araʔaxa səmazar akˌə alsxgufon izəulakˌı. axa... iabaqou srəchara zəkuʔaşa amx-dəu!... akˌazə dhoʔa ilakua rəcha3a iᵠəneiçəxnə dəntapşit amx-dəu. imşənxa itagəlan aailʔarakˌ ama3amkˌua. axçəsta iᵠaga nkˌədirgəlan inapkua igudəpsala ixə aʒyan iadça daaxuçit.

— sənᵽagiə səmguaxu szaarəxəuam. səkabla zaʒə azxom aqəkurei aaxuara, izurəzei? daaoiəʒə-oiəʒit ibʒə nəçakˌnə. imx ᵠət xuɥə iyeiʒ3a daxialaa pşuaz, es ᵠnə es-uaxa iaxipxastaxoz amca apərpərha inarkˌəuan. çəpx aqəkurei aaxuara iaʒnirxaz zda imam ikabla zaʒə

ateira iguryon. iguryon iara imguaxu ikabla zaɪ iaxizatnəmxəuaz. iəlaoıərɜkua aaxazzəlţ bazala. iɸaga ķədxnə axçəsta dənxəçən ifi-ifi eikuço, ixə iəkuɪnə drəchaxuxa amx-dəu axı iɸəneixəeiţ. uaqa dannei iyəzɪa iaaizgıə araîara iaɸən. «bzia juaaiţ» ihan eirgıha iɸə neixəp xeiţ bazala. dnarəvagəlan iargıə auəsura dalagəeriţ.

amra jxıan aipş iyxalaxıan xabəgu axçəstaɸ daaɸəjçən iɸə aoıur$_{a}$ aɪyan inaxarînə iqamyə eiyərɸa iɸaaixəeiţ.

— zegı îəqou uara? lapşəla dnarəlalan iaaiəpxıaɜeiţ eicrəxuxua amata yagara iaxıa ţəz. drəxuapş —rəxuapşua rɸaga qıafakua gueiteiţ.

— îəraîafouzei uara îxıaţipaţia, uaha iîəzmərlasɜoi, iyama îmaxuarkua? iîərccaķ qəm iîərccaķ! dnarəkumyiţ ibɪə nayсanə. xəma-psəma rmaxuarkua aadərccaķəiţ dargıə. bazala ima xuɸa eiha-eiha iķuadaxo imata taɸaquaɜa iyəzɪa naiapəsiţ. xabəgu uj aniba bazala iəlaps dnəçarîanə iguə eibaķnə ıaatgəlţ aîfəraɸə. irccaķəiţ bazala, iiulaķgıə ivəzɪa iɸərxigɜeiţ.

iîəxızej uara. apsə dəjqaboîa, aķəiha aîaķ axə aatîərqıarauazei? abans neihan aîfəra daaçəçən rəftrakua guato. eimərţţaaua iɸəneixəeiţ iqamyə axuala.

— iabadixua irąaîafouzei? — ibɪə rəoıuoıuanə inaiərgəeıţ bazala iftraɸ haskıən xəɪķ anaaiərpş. afər-sərha zegıgıə uaxı inaxıapşiţ rəgukua tɜəɜaaua, dousə rxə îaɪîoua.

— arį zakuzei səmhei?.. ibɪə eihagıə irɸacanə, iɸxərîaanə iəlapş bazala inaiəkuəiķəiţ. bazala akuapaha iɸaga nķarînə dçəsçəsua xabəgu diho iɸəneixəeiţ imxə araîara dakuitïracə iaxıąķ uaɪəķ. xabəgu aqərqərha daayyeiţ znazə, ui aftaxı ilaķəça uzəçampşua inçirîaan dnaskıan ixə bazala ineiɸəeikəiţ ilakta dtapşua.

— aɸadaj aipş akıaxı uəkuçaɸəup uara bazala, akuadər rəchaup ujyaxər azə... amxə guroıiaxu ualagəloup iabəkuz abnaqa uɸə axıəurhua. unein uraîala ui açķəs. lassə ualgar umxgıə uaxıɜap...

bazala iguaqra iləmhagıə iamərhaɜakua dnaiəvsən iɸəneixəeiţ iɸə axıɸahaz axçəstaxı.

afəbɪ aguazə akun. araîaɪa apxɜə nəpxıaho amra rəkucceiua araîara iaaquçən xabəgu iahtnəqa rɸənarxəeiţ. aynə apxıa îgəlou aɸaçlardəu amça inəkuia-aakuieiţ. ikara-psaraxa.

bazala ixə açla afapə ialəhhoz ada inadiçan dxucua ixə igu xıaaxa dəşîaz aɪa dəntanagalţ. amaçuɪa eibarguateiua foukəaɜə aargon, foukə akuac rəjuan, daɸa foukə amaçuərtaɸə abəsta ura iaɸən. zegıə uəskuəsk rəman, akaka qarçon. bazala aɪa daalərxəiţ akrəfarazə. iguə xuafɜa, deiîara eiçaraxa dyagəlan iyəzɪa dnarəftaləeiţ amaçuərtaxı krəfara. aiîa dnaxaɸeiţ akrəfara zənɜagıə itaxɜamkua. daara amla dakəua iguə çfaaua dşəqazgıə. psəməftəgak aqara ifeiţ axəpsəpha akərzfoz iyəzɪa dərxıəpşîa. iguə daaçaləeiţ iara feɪəmtan iymazaynə aynə iniɪəz iykuən xuyə, sneiɸapşnə səpsənda iho, izəmyhaua dqaləeiţ. aşərha aiîa dnaxqıan dəndəlçiţ aynəqa dcaracə. iyəzɪa amxaxıə idəkulaanɜa dnabəɪqıanə, ixuəyə dbanə, daaracə. bazala ipsə neivigəeiţ aynə danaai ixuəyə xar imaɜa-

mkua aɥɥaħa iab dnaiaʒajeiţ danaaynala.

—dad dəuḳuəxşaaiţ ubziaxama, iħan bazala ipa iəlaxı dnaguʒnə daaigudiħħalţ, axa iara ubasgıə iəlaxı uamaḳ izeïçəmxəiţ bazala. ïguə itaxuxua itan iyeiʒʒa iəqalaxıaz, araƚara iḳnə iagoz imxə zaʒə. ipa dixuapşnə iəla ixəïbaalouan iara amla sagoiţ ħa doɴəʒə-oɴəʒua diħazƚa. ui aipş arəchara şipeipşəz ibon imxə izəmraƚar. ybaqa mïnut dnaɸanə, ipsə aaivganə aḳ abla axıħuaz axḳaarala iɸaaixəeiţ eiha ipʒarouɲ iħan. axḳaaraɸ danaaï dnapşə aapşiţ axa iabaqou ipsə zəoɴrou ikabla zaʒə imbeiţ. dxənħnə dəyua aynə daain ipħəsi egıərt ixuəɥkuei drazçaaiţ. uərt eïbaroɴəʒəoɴəʒua ineilalţ akabla axḳaara itaʒam aniħa.

— aabəḳıa iəqan iabacarəz? — ebarynə axḳaara şəqaz rɸənarxəeiţ, axa iauərbaxəuaz.

— izdəruada ïtəçzar — iħan bazala iguə psaxnə aḳuşa-məḳuşa eimideiţ, aḳuara xəkukua drəvapşiţ qaraḳər ialyərnə itahazarħa. aſtamtaḳ rəmbaʒeiţ rəkabla zaʒə. bazala iboɴa aɸayħa iaapʒeiţ, ţəşaḳ aɸə ixə teirxargıə ʒgıa imbeiţ ui aminut. aḳaamet zzəqalaz auay ieipş ixə ipxıaʒeiţ. akabla apşaa ra itaaʒa rnaɲə inançanə ixudaqal iḳuaɸnə ahtnəqa iɸəneïxəeiţ iyəzʒa amxaxıə icaanʒa iɸərxıəigʒaracə.

dhakı-psəkıua ahtnə dləeiţ. aḳrəfara iaɸəz iyəzʒa aẓaẓala iđəlçua nəçəç anaɲə ẓẓara iaɸən. sɸə ʒəḳ ntsərşaɲ iħan iargıə uaqa daatgəlţ. ađnə aƚ apxıa ilapş inəçaƚeiţ aɸnə xabəgu iſnə irɸəeiçaz araxu axəi aʒei eilaħanə iaxıəſtaz. uï aminuţ dzəʒƚarəz uaqa uayə iqamzaara ixə inaiərxuan, dneitapan aʒa aaiçixzar, abar iimbo ikabla zaʒ, aɸəyakua bərlaşxa axə. aʒa, aſaɲkua eilaħanə ipxaʒəpxaʒua.

iguə amyərnə açanʒa intahaiţ bazala. ixapəc aɸɸa argo iəmala iɸəizəmſua dəxƚaanə iəkabla aʒa daxaxəeiţ.

b. fənkuba.

(d. gulia uaxı).

ɸəcənxay rapxıa aʇyan azərsua
auayəzaʇ adeiuəʇ agutanə,
anxara qasçaɒ-ħa ixuəcua
xaʇɒ qabaala inxo zəɸqıanə.

ihaça-haço fəʇɜa iyagəlan
akaḳala zəuəskua irəxıɜo,
aɸaga zqıo amxə itagəlan
ilafcaanɜa tənu imʇaɜo.

iaxıa uaʇə zuəskua eikuəlo
znapə ada cxəraa dəzmaɜam,
dazxuəcnə ĵapxıaqa ipəlo
aqa zbo gukahara zmaɜam.

iara ubas akumzəi iunxafaz
rapxıaɜa ianpəufoz ayra,
uəmala uakuən ayra iaftaz
apxɜə azkouɒou auayra.

psəĵala rapxıaɜa iftəuxəiʇ
jlar raĵa iazqazaz akalam,
uqazaragı abri-ala idəuxəeiʇ
abdəu ħa izuəftou imalam.

uzləçəz rəbʇala uagıʇajeiʇ
raxuəcnə iaɸalʇ ui apxıarca,
ui ala iʇajaz rəbʇə iakuĵeiʇ
abzaraxı eixoz rəɸkənça.

uəmala ubʇtgara uadayən
upsadgıəl guaqəuan, iqabon
uzlacoz uəmʇa zegı payəu,
axa uneiuan aiaşaxı, ufahon,
ïaxıa. iuxagəloup stalin-dəu iə-
mra.
duneiɒ aqajlar rguacapxa,
upsadgıəl ianəçəiʇ auayəmra
amra anəɥɥaloiʇ umɜərxa.

uɒəlagıə aɸəcra aguəlqeiʇ
iĵtueiʇ, aĵtkua eixınəħho.
dunei ɸəcgıə ubʇə aʇxəmqeiʇ
uguərooıo uapəloiʇ uĵaho.

psəfala ayəfa auasxər ftouçeiʇ,
uyəgagı kamĵac iaxıagıə.
ĵa axıəmgacəz uafa, anəuçeiʇ,
iɸiaşʇ ui afa pxıaqagıə.

bərlaşla iyəqou apsənɒəla
aɸəc nxarra aguə eimnadoiʇ.
aĵa iazəuħo jeiɸarɒ ala
ui aoɐey uaa rguə tnagoiʇ

uxaxuə guɜara izeipşəu ĵaxəuɒ
pşa-xaa nəkusər ikafkaĵoiʇ
uyəga tənqəm, zənɜa ifaxuɒ,
jlar rguə iaxuo eikunarĵoiʇ.

aɸar iuəməzdo ĵaħarala
aja iazqʌzo ʒəry qaləeiʇ,
sara izdɔrueiʇ, guəroıajala
uərt anʇajo, uguə azhaueiʇ.

aqua 1936 ş.

adunei ʒəryuan

s. sanguila.

iaatgəlţ adunei aləmha ķədça
izəʒəryərc apaɿa ireioɪɪəu aʑə,
aķ-çəsuam bɿəķ zxəlçşa,
uərt zegɪə tənɥuɒ iʒəryərcə.
axɪxɪa-xɪxɪa ħa axɪyaɿbəɿ eipşu
igoiţ ķremlɪɒi bɿəķ,
aķrəzua ajlar rguə tzərgur-oɪɪo
abɿigo zɿəmoɪəu rəboɪa aap-əzɿo
amşən aſſəħa iməɿkuərpo
aʒə myasueiţ abɿə mərga,
apsaaɒ əkuɒouɒ aɬa mħo
auaa ʒəryueiţ uəsķ mua.
art zərtənɥşaz, rguə qazça-şaz
irahazei nas iaxɪa?
atənɥra eilamgo izərʒəryəşaz
izaķu mɥəuzei? isɬərba!
uʒəryə syəza! uargɪə iuahaɒ,
uərt zzəʒəryua auay ibɿə,
uguə prərɒə iaznarhaɒ
zeipş dəmgəlac ixəlçua abɿə.
sssr asoveţkua reizara
moskva iəqouɒ iaxɪa,
aķonsţiţucia ɒəc aɒroeķţ
sţalin daxɿajoiţ abra. .
uʒəryə syəza. ckɪa uʒəryə!
iuahaɒ asocializm ialşaz aɒə,
uʒəryə syəza, uləmha ķədça
iuahaɒ, masəp zmou hzinkua rɒə.
sţalin iɒar irəiuou haipş
darban abziaxu zbaxɪou,
hara hab ħ-**sţalin** ieipş
darban aɒaʑə abķ dzouxɪou.
açara azin hara ihamouɒ,
aķəruərta hahzə ixəiouɒ,
hɒəuɒ, hapxouɒ, hailaħouɒ,
abzazara guroɪɪaxu, ha hanuɒ.
hart, ui abziaxu axɪɥarazə
haxəiouɒ, iaskɪənagɪ haxəio-uɒ
ayəza **sţalin** danhapxɪo azə
aoɪeyħa hneiueiţ, haikuɬouɒ.
hɒəla asocializm aiaaiţ
zeipş hambacəz abzazara hzaa-iţ,
sţalin iaamta iagəeiţ
sţalin iaamta iagoiţ.

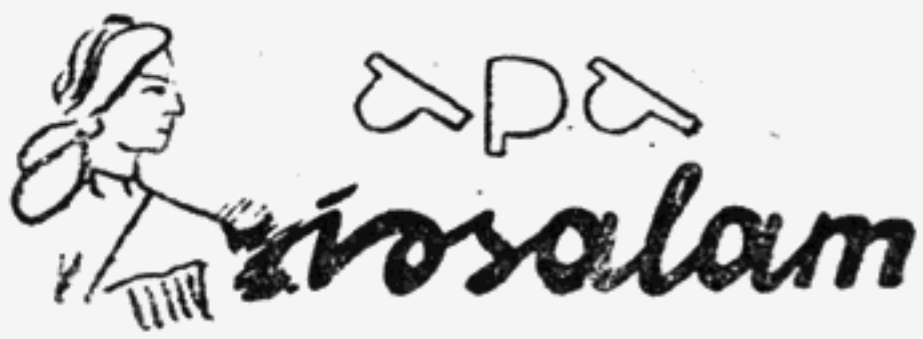

b. ʃənkuba.

salam bəstoiţ san ķrəzxəçua
zəxʒə quaşʒa işlaxıou!
axua səlxən pxıaqa bxuəcua,
ķər sa szəħa qa zbaxıou!
dəuķ mərçəkua aynəqa ѕneiueiţ
başta staloiţ nazhara.
adərra isoua səmya arᴪeiueiţ
səzto salágoiţ açara.
map, isəgʒam aguabziara,
sanᴩə irəcləeiţ smaxuᴪakua,
ojə ibasħoiţ san smarçeira
rapxıa jalşaz sfaᴪakua:
sa isabʃərgəeiţ aja quəşkua
ᴪeila sᴪəxan pxıa scarcə,
san! snəkugələeiţ rapxıa avişķa
hauaᴪ ajyan xıʒə zgarcə.
ua bəzboʃa səbla sxauɣeiţ,
xaxıənᴩ səparc sceiţ pxıaqa.
amraxuaga guəroıa-sᴪauɣeiţ
ħəħ şķuakuouʃa sceiţ çaqa.
abart rəʃtaxı, map, saʒqıamlə-
eiţ
zənʒa seipşup axıfəcba!
abnei-afxəei xaxı sərxaləeiţ
uaxıᴩi izbaxueiţ aʒkuərpa.
apşa xıʃaʃa apta eikuara
səbla xərkuan xaragıə,
axa isəxıuam eiçaxara
səmya dərup pxıaqagıə!

san! səpsadgıəl slaşarbaga
laçarəla isɥapfoiţ,
apta azdəkular səmraxuaga
aoıa ĩzəħa səʒgıaxoiţ.
xaxı jyanguəxla fauardənças
sķəlqıaɥp azəj-ha, idədər!
deilascalap aoıa mpəlças
acxa azihaşţ amkuandər!
dĩar dagıķəlsəşţ aguər-əça
ui saxıʒaroup sᴪataxıa,
səxıʒ garoup «afərxaça»
iara ui aməi səgutɦxa,
san! afəɪʒa amra angəlo
zegı anᴪəxo iʃaho
buəskua bneila, zegı iʃzeiʃo
razən-ʒaʒa nazxıəhhə.
ʃbahɥaxı bneila oma ztəçua
amandarinaxı ibᴪapxaşţ.
ibguədʃəlo afyə iaxəlçua
ixaaʒa ibəsua ibəquʃalaşţ!
başta ᴪəxa uaxı santalo
san bɥamguər bəʃ nasərhə
ui alą izdərueiţ, san ibnaalo
aamta ᴪəcla bguə şazha.
bəzlo baʃʒa beigurolaxua,
taaʒa duraᴩ bxuartaxa!
bajra şķuakuoup, mcaʒaxua
aguəroıa tamləei bəmʒərxa!

aqua 1936 ş.

vra-cara

s. sangulia.

aʐə alacqıag epş dxuaxuaʒa dəſtouɒ.

iəx-qıaş axəza iɟəçəħħo ixəɟxəɟʒa ana ara xuəc şḳuaḳuakuaḳ əkugəlouɒ.

xəxıꝑi ipaçakua iḳədəſſə ikıəƚ iəku iɸə iantaɒaɒalaḳ ibz ala daarəgutasueiţ.

ıtatənəjga, ɟaḳə ïanaaimnaxua aḳuəmzar zəxuɟə ixapəc ibɟaroıuoıua iɸaḳəui ipənçei ilaḳıto iaartəçua alyakua pətḳ iaxıə yasḳıo rɸaaimardoiţ.

ïlaḳəça tayaɸarakua. iquaz quazʒa ixuəçaꝑou iəlakua, çəxuaɒɟaraḳ rəmamḳuan alaoıərʒ irəcrəḳuḳuo, ipaça ialəzzə işlei ua iclamħa ianəlaxƚalalaḳ iḳua itaꝑoiţ.

ari auay dyouɒ. iəmaxa-ſaxa iquəpsaauɒ. iəboıa ilaḳıʒa iaxıaaxuaz uaqa iəqouɒ. ixə zaɟəḳ aarlaħa ïrçəsueiţ.

abar ſta 16 şəkusa çueiţ buqga kuacaraḳ iəmamḳua dxaxıxıala dyanə iiarta dələeiɟtei. 16 şəkusa çueiţ ari inaɒala ɸaçaḳ iɸə iteimçeiɟtei.

auayə dəpsər — itənxaɟa iguəlaɟa ɟəueiţ ixıueiţ, rxə rguə dalərxəueiţ. abasɟqıa alaoıərʒ ḳarħħouɒ 21 şəkusa rapxıa buqga saldatra iəpxıanə danərgoz itənxaɟei iəuaɟei alpsaa dəzlərgo reipş eibarlaoıərʒəkukuo dşənasḳıargaz.

içxıan yəşəkusa buqga ar drə lçəiɟtei. abart ayəşəkusa uaxəi ɸnəi abqar dəzçaz iquaqua amsa əkuɥapa iqanaçaxıan.

uaxa ɲaɒəḳ azna aꝑabaş rəçarƚƚa apşadaaz zçasuaz rḳazarmakua (ar ſtalartas irəmaz) iaxıaarəçaꝑo pətyəḳ rxə axıaai larḳəua rəbɟə nxuəçaḳnə.

«abri abas ianbanʒa, hanbanʒaxuarei abas, izuəsda ɟahaxıɥo hapşə zəztahxəua? irəkuahḳəɒ habqar dara zəmguaɟadəu haxıɥo auaa. mamzargıə inḳapsanə hcaɒ zegıə hxə axıənaxou» abas aibəħara iaɸən.

axa ari, aguəoıra ɟgıan. rapxıa uəs iaakugəloz iəxuda azə ixəian aɥaɒərxua.

buqga aḳərənꝑ iyəzɟa irapſigaxıan: aibaſra htaxəm, iahtaxəm uaha haſɟa rſa aḳaꝑara. iahtaxəm anɟara ħa hakugəlaɒ» ħa. axa ari uayə izizħoməzţ.

asaldatɟa rəjyaxər aaidḳıəslo dəḳ əkurꝑaa eilagəlan. rƚakıkua rəvara iadəroıuoıuala iərḳəz irxarsəz apsakua amra irnəɥɥaloz rapxıaqa igəlaz ıəla xnaḳuan.

aʐə, inaɒtarpakua itarqaca ïəqaz inaɒkua iəſtaxı iqaçanə, akuəqma agəgɟeipş iḍəxʒa ikıəƚ iəkugəlaz ipaçakua iɒənça xaƚƚala yarəl̲əħħo ar rapxıa dleiyeiua aɟajara daɸən.

«iaxıa hazjəlo haoıaɟa ma hariaairouɒ, ma zegıə hanɟarouɒ»

axaħ urşər itquacueiţ.

buqga aſa quaqua iguə itaꝑaz yeibarɥən iyeinə iqarqə iyḳəlagəlţ.

alar eipş işƚərʒa zɸeiqaraꝑnə asaldatɟa rapxıaqa daarəlçən iƚakı apər ħa iərƚnə zɸəlaiərxaz apsa iaxaz anləçaḳıaḳıa iḍəḍʒa uaqa iaanxəeiţ.

«uaquəç apsra hguə azərxaçara, iahtaxəm hara apsra, iahtaxəm hara aibaſra, iahtaxəm haſɟa rnərɟara «iħan arɟaa ħa buqga ibɟə larəlayəiţ.

ari ar rəbzayəḳ zegıə iaanagoz aḳuən. axa aẓə izacmərɑzəiţ, iaɟƚeiţ aɥapərxua.

buqga iquaqua aqamɥə aţţaħa işakupsoz abaxtaɸə dlargan aqars təlaſcaa idamraxa dnəynarpalanə aƚ yadərḳəiţ.

buqga səztaḳəz aqars a-№ 3 şəqaz ħa abar iiħaz:

«axaħꝑ təʒkua məcxuə ixıƚaƚan, iargıə aarla unaħə-aaħua aqara itƚan. uəbɑa eiçəxnə uzgəloməzţ çaqagıə enagı eimaaçqıaƚa aʒə ynan.

abas iaxıəqaz atəpaqnə məzḳəi 18 mşəi dtaꝑan buqga. ubra itəigaz aɥəmazara xuɥə-xuɥla dəɑıuɑıuanə zɸaazxaz aup 16 şəkusa raaxəs aiarta dəkuɥapanə dəzmou.

abri aḳuən ajəꝑan asaldat izə iəqaz.

buqgəei besei aiſɟa guaḳıakua roup. beşa ipa spirdon ar qapſ raxı izəpxıaz abar iaaşar amya dəkulon.

spirdon itaaɟa rzə guərɑıaran.

ari ar qapſ raxı işəipxıoz zdəruaz spirdon aḳomɸar aɸəꝑi iyəzɟa, aḳolxoz aɸəꝑi iyəzɟa sţaxanovraa, aguəla-azla spirdon itaaɟa «ƚəɥḳuən xıəʒla pşala dəƚzaaiţ ħa rahħap, hyəza haiəkunəħanə iəmya dəkuahçap» ħa iaaiz raɟaynə iəqan. iargıə aţrəm ħa dəpo ubra drəlan.

«spirdon! hḳolxoz aɸə. açarra, sţaxanovraa. reipş auəsura iuəmaz, ar qapſ rɸə eihagıə iacəuçaroup, uəs aḳuəmḳua aẓə uaniəçaxa hara uəyəzɟa aḳ olxozaagıə haşuərpxaſaz dər» — abas spirdon iəlabɟara iaɸən iara dəzlaz abrigadaɸə brigadirs iamaz parţorgəsgıə iəqaz hauəd.

spirdon ian marta dguərɑıaɟanə ləlaɑərʒ lguə iḳəlaɟo, «axıſəcbakua hargıə aḳə narəlahamçei nan» lħan ləɥḳuən daaiəlaɸxueiţ.

buqga iəx-qıaş açəs pşka zxuə maac eipşnə iquazʒa axɥə iəkuz narħə-aarħnə dnarəlapşua, anḳıa asaldatɟa rəpstazaara zeipşraz, iara ixtəigaxıaz raħara daɸən. zegıə eikuəʒəryua iꝑan.

«dad sara anasəpɟgıara szənzəɟəz ajəꝑꝑi asaldatraxı sanərgoz htaaɟa ləpsaaḳ dzouəz reipş ilaɑərʒəkukuo eilan. ui ɟəuaꝑən. iqabaꝑən. uəs aḳumzar abar sara ua ialəzgaz.

iaxıa ar qapſ, aḳrəzua ajlar rər raxı acara guərɑıaroup, ixıəʒ dəuup ico rzə.

nasəp zouxıou ƚara ƚreiɑıəup. dad! ui abziaxu, dalabmərḳıəsroup aẓgıə, iħan buqga ipənçei itatənəjgəei alya lartəbbəiţ.

akua ĸəʤa iləeiueiţ

s. sangulia.

I.

açəx aguta şeiynaşaxıaz udərraʯə arbaoıkua ʌakəi-səi aatdərgaxıan.

uəla aʤərşə takəzar iumbaraʯə ilaſcan. aphal azna azə şəqaz inəxuərîtəzîa akuən akua kədʤanə işleïuaz.

amaʤəs aynə asəş ikəlɣɣoz ʤəmzara uznauan.

alias ivara amca iatanə askam daxıəkuiaz «ia anʤa hrəchaſa uaxaʯi açx»... iheiţ aɸəv-ha afərtən aynə avara inadsəlaz kuackuak aşəş ïaakəlnarîîan iəla ianənxəpsala.

amca laskıaganə eikuən. axuştaara agutanəʤqıa axuaj boııə iəlarququnə mərzaqan ixuə iəqarçaz ayaî azra iaɸən.

donïa (alias iphəs) ləlakua alya zxəlaz lkalţ aɸaʤ dyaxanə iaartſua kuţək ərşaqıo iəmanə amca dəɸhan.

idədə maʤəsnə aoıey ha ianxəs, tarxana xuɣə dʤarhan «san-san» ha ixəza dxuçʤraa liarta dyəkuʯeiţ.

«hai bara bneiſ axuɣə dəmîaaiţ» iheiţ alias.

donia akuţə zxaz aʤə alias inairkna «aa nan səpsənçrə ara səqoup uîama» lhan axuɣə dneixaxxəiţ.

tarxana dkualkualo ian ləxuda dnaxıənhalţ.

donia tarxana dəlgudrəoıuoıualanə dnaivaieiţ, ixəi iquaquei eibarganə iffua.

tarxana ian iɸəlguədrəpsəla aguənkıra daɸən.

auəxaʯi açx daara içxə eikua ʤan. tarxana xuɣə iakuəm abərgʤagıə ui açx zguə aatnarzəzaaz raʤayəuɒ.

adəryaɸnə akuən xıfaf, «iaxa haïbganə haikuxozar ha aɸataxıa isəkusçaz aup» ha ʤaſək qaçanə aîvaz iadərqacala abəlra danaɸəz.

ubri auəxaʯi açx aipşʤqıa akuən ubasqanʯi aamʤagıə seikuaʤaz.

aliasi doniei auəxaʯï açx iməʤa-imʯa axua inəlasua izɸəz rəxupha mərzaqan ixuə akuən.

iaaşar mşapən. aſəʤ apxıa ahtnə mərzaqan ixuə zmanə ïneiuaz iakuən iaha «apsîa xaa» zahauaz.

ubri aqnəʯ. q... akətan ubri auəxa tənų ziarta inəlaianə iməʤaz ambaʯyə əqan.

tarxana aʤa danəntanagala donia az eipş ləpsə zanə daaidçən luəskua dnarəlagaxţ.

aliasi doniïei aşamtazîa rəxkua nəkuərçan. axa dəuk mərçəkua iyagəlaxţ.

II

iaxa kuackgıə kamfeiţ uharaʯə ajyan aguə kazkazua iaaşeiţ.

alias iynə apxıa anaara uaxıənkədəpşəloz aʔapəqap rxə aʈlaz iʔaɿa tarpsazʔa rəboɪɪə eikəʃʃə eilagəlan.

amra zkıəʔ axuə iaaxazkəlaz ari abərfən ʈlazra iannakuəɥɥa icər-cərua uəla xnakəuan.

apsaaɽkua aɥɥa rxərga anaara aboɪɪə ailaɥəra iaalpraanə daɸaqara inalapqa icon.

«sməʔ xuɥə uɸəx nan haxuəpha iaxı axuə hamanə hcap, lħan donia tarxana aɿa daaləlxəiʈ.

tarxana dxuiʔəiua iiarʈa daakuɽeiʈ. dyalərgəlan daailalħeiʈ.

lnapə ərbaʒaanə iaaiɸəlʃən ləpraħa akaltala iɸə aarbanə «uəst nan ɸaan bziala uneiaaiʈ» lħan iqapʃə-uarkaleiua kuʈaoɪɪk naiʔlərkəiʈ.

tarxana akuʈaoɪɪ qapʃ uayə işimbac deiguəroɪeiʈ.

iqəba inteiçan dəynə agulaɿa rxuəɥkua raxıgıə dcarcə iaaitaxxan, axa «uajə hcoiʈ» lħan donia dəlməʃtiʈ.

donia akuʈi aɥaʔi qapʃ-qapʃʒa iʒnə eikuçanə ampaxıʃə laħara daɸən.

tarxana dnalədgəlan «dəi art hara ihamfaʒoi izɸabħozei» ħa dnalazçaaiʈ.

«map nan! ari haxuəpha iaxı ihamgoi, nas amaɽa ʈaʈaʃkua uərtoiʈ uaqa» — lħeiʈ donia.

«ibzioup, nas, amaɽa ɸəckua sərtozar hcap dəi iərlasnə» iħeiʈ tarxana.

III

donia ləznapək mərzaqan ixuə əkurgəla, egıəi lnapala tarxana inapə knə mərzaqan iaşta intalʈ.

ħsakuak aarpəlan donia iəlkəz aaləmərxən «baai araxı» ħa amaçuərtaxı dnəəyaxərgəeiʈ.

donia lapxıa iaaixıaz maɥyəmkua iɽan araqa.

aħsakua rɸeilərffaɥa eivagıaɿua axukua iaargoz rtəp iəkuço amaçura iaɸən.

mərzaqan ipa ʃalua tarxana iaçkıəsgıə dyeihan, axa adgıəl aʃapəkurgəlaxa iəmto aħsakua deiʔmərqıo dəʃtəxnə dərkən.

tarxana akuəntəxu aɸə daxıkɸagəlaz iəla aaixmərsəoɪɪʒakua «hapsənçrə uara iugaaiʈ» ħa aɿax-sax aaiɸəçərgo iərkəz ʃalua ikadifa eikua iaɿei eiʔmaa qapʃkuei drəxuapşuan.

znə-zənlagıə ixə larqunə iara iqmaɿeimaa kamsakuei ikumzɿeimaakua ɿəş ʃamxta kəlkurʔaai dnarəxuapşuan.

«sargıə abart ryəza akuʃ isərtara» ħa akuən tarxana uajgıə uaʃtangıə xuəcərtas iəmaz.

«seimaakua qapʃʒa, seikua iaɿaʒa, axulpazə macraarɸə sneir qondeiʔ kuəzi iagıa isəçaʃəcəp» ħa iguə iaainagən tarxana.

doniei daɸa ħsakuakəi eimanə mərzaqan daxıɽaz akuaskıaxı inxalʈ.

tarxana ɸəmt-psəmʃa izəmdəruaz auaa dnarəlapş-aarəlapşua amaçuərtaɸ dɽan.

axaan tarxana imahacəz bɿə sirk akuaskıa aɸənɽi akəey ħa iləmha iaatasiʈ.

ari ʔaħabɿəup, axa ui qondaraai iarei ɸças alabakua irəkuɽanə iəyua mac ikuaça ianəçou iərħakuo aʔakua ireipşəm.

tarxana iguə xət-xətua dqaləeiʈ «abri aʔa zħo rlakta səntapşəndaz» ħa.

aʃʃəħa amarduan dəykədlan ari aʔaħabɿə axıgoz dəyxalʈ.

azal dəu uaala iɽən. mərzaqani daɸa pətyəkəi astol iaxaɽan.

aiaſɥiḳ asʈol agutaɸə iəkugəlaz amaʈra eipş iaxagəlaz axə ataguayaraɸə aḳun aʔaħabɿə axıtəyuaz.

ari, tarxana zənʒaḳ izəqſaƤxəeiʈ. as aḳə aʔa aħo ianaḳuzaalaḳ imbacəzʈ.

donia daaxıapşzar tarxana dɸabəoıʒa aʔvaz dadgəlan.

ləlakua rəɿgıanə ilərbeiʈ naq ddəlçrazə, axa şaqa dəmçaşaz...!

tarxana abri aʔa zħo iibaz aqara aḳə dameilahacəzʈ, axa iabaqaz.

IV

doniei tarxanei xənħəiʈ aynəqa.

mərzaqan ixuə iaḳurşaz mpaxıſə eilarħəḳ donia ilyəçraḳən.

«dəi amaƤa bziakua uərtoiʈ ħa sabəmħazəi aḳgıə zharmtazei?» ħa tarxana ian ləzçaara daɸəup.

«iaxıa aḳgıə rəmamzaarən, nan, daɸaznə saauazar bbap» ħa tarxana daara iguə nəirxəeiʈ.

ui inakurccaḳnə «dəi ani aʔa zħoz iaxıʒəuzei» iħeiʈ tarxana.

donia ari largıə iaxıada iləmbacəzʈ aqnəƤ sirʔa ipxıaʒo dazxuəcuan, zaqa axıʒ ialəmħarəz.

«ui uəs iəqoup, aʔa zħo maſənoup» lħeiʈ. tarxanei doniei zəxıʒ rzəmdərəz agramafon aup, axa guboıanəs irəutozei axaan irəmbacəzʈ.

«sduxar ubas aḳə aasəmxuozar bbap, iħeiʈ tarxana ian dləvapalo dəşneiuaz.

«nas səzḳuxşou, udəuxar ui eipş egıa szaauxuap» ħa doniei tarxanei aoıaḍ rxərga işeiɿajoz aynə inḳəsʈ.

tarxana dnazədgəlalaḳ zegıə, mərzaqanraarɸə aʔa zħo iibaz aƤə aḳuən ireiħoz.

V

tarxana danɿarhaz auəxaƤi amşɿgıa eikuƤeiʈ axa aḳrəzua ajlar rzə aamt şəlaſcac, ilaſcan, mərzaqanraarzə kıaf uran.

1917 şəkusa rzə urəsƤəla aguaɸə arevoliucia iardədiʈ.

ari tarxana danɿarhaziƤi adədra eipşəməzʈ. aħəntkari ui içə xuaḳɿa tauadi aaməstɿei pəxaa iagəeiʈ. mərzaqangıə ari dzaɿnəmxəeiʈ.

arevoliucia iamɸxanaḳəiʈ adunei fəqara işanə xutaḳ. ui iaxıʒərçeiʈ asoveʈ ħəntkarra.

abri aɸnoup aḳrəzua ajlar rzə ianşaz. art irouiʈ izəzguaqəuaz axakuitra.

nxayəjlar rnapə eiḳuərşanə ia lagəeiʈ aoıarahа apstazaara ɸəc aɥapara.

VI.

mərzaqan imʒərxa atəpɿqıa iaxıa aḳolxoz «q—a», tarxana itaaɿei iarei zlou laçartas iamoup.

iaaşar mai aḳə aḳun. aḳolxoz «q — a» ialaz aħsa, axaɿa, axuəɥə, adəu zegıə eizanə iəqan.

mai aḳə,aḳrəzua ajlar zegıə irzeipşəu nəħa dəunə izəmyapərgo azə aja iħeiʈ apartorg kıaaziəm.

ui aſtaxı aḳolxoz aihabə razan dyagəlan iaaiərʒəryəiʈ zegıə.

«hḳolxoz apravlenie ailaƤara axıhamaz iʒbanə iſtərxəiʈ» iħeiʈ razan. «iaxıaƤi anəħa dəu axı ʒala, apremiakua rahtarc hḳolxoz aɸə zegıə ireoınə auəs zua sʈaxanovraa.

hasʈaxanovraa ireioıəu, — tarxuna, iahtoiʈ paʈifonḳ» iħan aḳəey ħa aʔa şaatnaroıara eikuʔʔa iərxəianə razan dəzxagə

laz asʈol iaakudərgəlʈ tarxana iərtaz apaʈifon. «afərxaça tarxana»! rħan zegıə adrəu ħa anapenqıara ialagəeiʈ.

tarxana dguərouaɟan, ixəi ipaçei ɸəc isanə iəqaz iqaſſʒa aparpəl eipş eicraʔeiʈ.

daarəlçən razani kıaazəmi zx aɸaz asʈolaxı daasḳeiʈ. iɥabra aatəixən, ixə iaakuiſən apxʒə iəkuħħəz aaiərbeiʈ.

«daara itabəup ħa ʔasħoiʈ, hḳolxoz aihabaɟagıə agıərt syəzɟagıə, sara guəḳalaɸi suəsura azguatanə paʈəu axıakuʔçaz.

iaxıa apreimia isəʔtaz isədnaçoiʈ iahagıə ibzianə auəsura. aguragıə ʔsərgoiʈ syəzɟa zegıə ari naxəsgıə eiouəsəmɸuazar eiɟamḳuan auəs şəzuala» iħan iaaḳuixəiʈ iərtaz apaʈifon.

«bəst san! anḳıa mərzaqan ixuə ganə hanaauaz amyan iba səmħozi, sdəuxar abri ayəza aasxuoiʈ ħa. axa ui sara iaasxuaanʒagıə aḳolxoz iahnatoiʈ» iħan apaʈifon iiḳəz, ian naɥ ɸiraxı iɸaz laxı inairxxəeiʈ.

donia, lguə, darprərɸə itgurouaaz ajaḳgıə lnamərħeiʈ. lnapsərguəçakua irqıaqıanə dnazəxaz apaʈifon.

VII.

tarxana, aḳolxoz aɸə sʈaxanovraa reipş auəs bziaʒanə iaxıəiuaz azə premias ħa apaʈifon iərtaz aɥɥa ħa apsua ʔakua aħo asʈol iəkugəlan.

ixuɥkua — tamiləi, teməri amʔħarakua reipş iħər — ħərua aynə iynan.

alias, donia, tarxana asʈol iaḳuşanə iaxaɸan.

tarxana ipħəs xıəḳuɥ amaçurtaɸə rxuə qaçanə iləmanə amarduan dəyxalʈ.

amra ḳazzə ipxon, tarxana itaaɟa gurouaɟa eilan.

aliasi, tarxanei apaʈifon iaħaz aʔa iacdərouəzuan.

qoṭo

alioṣa qoɲua.

dəuəsuyuɲ i̇xɪʒuɲ qoṭa
aḳazəħan i̇maaſo
aorden ħa «znaḳ ɲoɥeṭa»
zəlşarazə izaɸaſou.

iuəs ianåamtou dəmɸaʒaḳua
acexaɸə auəs iueiṭ.
ja guaɿəxɪaḳ ħa mħaʒaḳua
maxuɸa-oɪuoɪuala aixa iɿueiṭ.

iyəzɿa rɸə aoɪɪara ħa
rapxɪa dgəlan dəcaueiṭ.
i̇uəs azə iara ubraqa
ɲaṭu zku-ħa drəpxɪaʒeiṭ.

izban aḳuzar abas iqou
iəkuəmlarc qalom ɲaṭu.

aḳ muʒaḳua başa inəquo
diədəsḳəlom sa səzɸəu.

məşḳə iuəɲ ħa iədəu iuəs
daçamxaḳua ineiḳʒoi̇ṭ.
qara nacçan iara uəs
jlargɪə rɸapxɪa idirboiṭ.

ioɪɪaz-oɪɪazua iguə iḳədəu
başa inəqou i̇yəḳ apsouɲ.
məzḳə iuəɲ-ħa uəsəs i̇dəu
jamş rəlagɪ inaḳʒouɲ.

ua daxɪrəlou aqajlara
aɿəmza eipş dəḳaɥɥoiṭ.
qala irhaz amazara
iynə aynuçqa ilaşoiṭ.

1936 ş. aqua.

mixa

p. ſakaia.

dəuəsuy oɪeyxa,
atatən zefərxa
aguta bʇəxaa,
daloup mixa.

akalat eizəxua,
azna xəxua,
akazarma dazxa,
dləeïueiţ mixa.

irpşɜa ieikuça,
riadla iftaça,
zegı rəla iqaça.
dapərçueiţ mixa.

aſəʇ şaanɜa,
aẓə dcaanɜa,
sapxıa ineiaanɜa,
deixəeiţ mixa.

iguər iyəçərſ.
aşaʇa açərſ,
atatən rəpxra,
daɥəup mixa.

iguər iaxıaxaiço,
uəlapş axıəmɜo.
inorma iacço,
drəpxəueiţ mixa.

dəuəsuy oɪeyxa,
atatən zeifərxa,
agutа bʇəxaa.
daloup mixa.

18-IX--36 aqua.

puşkin iəqaçamta asaxıakua

g. d. gulla.

puşkin dqaſaꝑəup iyəmta xə kkua rəla. ilirikai iprozei. ipo emakuei. idramakuei. iepigrammakuei ilakukuei uħa saxıatəx hasabla uərt ak açkəs ak eioıınə, ineibeipşnə zegıə qaimatnə, talant dəula iyəup. ubartkua irəpxıo abri eioıəup, abri eiɟoup ħa akə izaləxəşam. izban uħar. uərt zegıə bzioup, uərt zegıə dreilahanə drəpxıoit. ui itaxəup puşkin iyəmta zegıə,— aroıəzak iadamxargıə kər izapsoup.

puşkin iyəmtakua aiharak abas isəirnə iqazça: imarioup, ilasəup rapxıara. eikuərtoup. ip şɜoup irəçarkəuagıə uxnaxəueit, abri apoet dəzlaɟajo eilgoup, reilərgara marioup. imantaloup, eikuərtanə eibətoup. dəz laɟajo iarbanzaalakı apsə axaçanə daxɟajoit. izkuəikəua pəşɜoup. dzəxɟajo iaanago qaima tup, eilgoup; iguə iaateikəz eilərɥɥa irguəroıaganə iuahaueit inarɟəi-aarɟəinə uləmha zə ixıantaxaraꝑə ajakua ſakuərgəlam: zegıə tənɥ rtəpkua rɸə igəloup. iərħo guaxuoup. iiħaracə iitaxəu iltə kakaɥxa iuirboit — iuirhaueit, azəɜəryra ueilaharaꝑə apsə axaça aſə — axaça. ui dəzlaɟajo, dzəxɟajo zegıə abasoup eiləkka ickıanə dşərxɟajo. işſakuəirgəlo.

puşkin abart reipş iyəmtakua apsə rxanaçoit iara inapala iəqaiço asaxıakua. abri apoet iqaiçon asaxıakua danyuaz ikalam ala. asaxıakua iiyuaz aɸə ixə iairxuon. cxəraagas iqaiçon. iguə iteikəz — iyərcə iitaxəz asaxıa qaçanə daxuapşuan. iəc əirxraauan. apoet iyueit «kavkazꝑ atqua» (kavkazskii plennik) aroıəzakua eiſtargəla ja— xaala eibəta dcoit ari apoema ɸə iyueit abas:

... akdə aꝑəya iankna iaamçarsnə...
aɥarkıaz açla ſata dəu zmou
iakuərşanə ikneihaueit.
eibaſəga bqarkua...
... nas aɟkuərpagıə iɸaləeiɟə ueit..
... aɜə abɟə dəuup;
aɜə — myas oıuoıua iara dagoit inalkəu apay —davaça.
adgıəl ħəgurakua rɸə
rəpsakua rəçərgua akazak ɟa
iazəpşueit aɜoıə laſca ccakə. *)

abraqa apoet iyueit: arəmaraxı — apay harakə, xəxı — harakə. aɥapſaɟa rpoſta! çaqa «aɜ-dəu ɟkuərpoit» abra inanagoit «aꝑəya zmou akdə». abra

*) ari ajaeinraala. nas iara ubəs çaqa iaahpəlo ajaeinraalakua uħa eitaogup uəs başa rxə iakuəitnə ijaeinraalamkua.

qa apoeţ iiyua asaxıa həirboiţ sţrixkuaḳ rəla. abar «acigan-
«ɐnɥ
ybaqa aroıəza:

«auardənkua rbarbalkua rəbɿara,

puşḳin iəqaiçaz asaxıakua raxıꝑ isəirnə iəqoup «aḳuəbaqaçayə» (grobovfɥiḳ) ħa dzəx ɿajo inapyəmtaɸə izankuou. abra dairboiţ afaçaꝑə — ʒaxyə şulıc, aḳubaqaçayə adrian dzəp

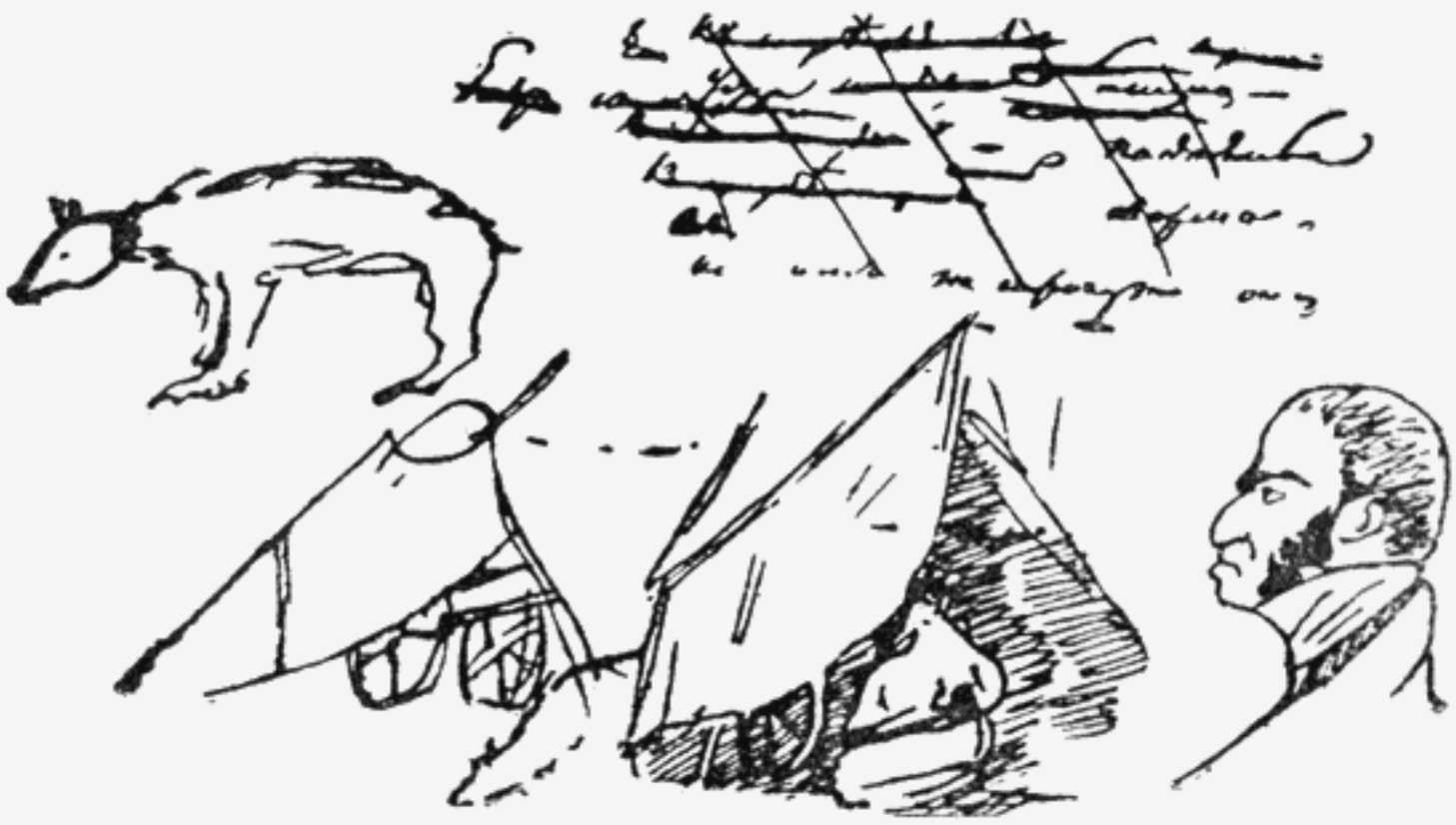

art asaxıakua anapyəra «acəigankua» ħa xıʒəs izmou apoemaɸə ianəup, — deḳabr 1823 ş. rzə.

auarhau axıḳədərɬəlou aɸə,

eikuəup amca»... ħa iyueiţ apoeţ, iara abraaɿqıa.

abraqagıə apoeţ inapə aɸazənḳəlom: abraqa auardən asa xıa anəiçeiţ iara ubas, auarhaukua. rəçaqa zemfira, ui ləvaraxıɬa aleḳo. ui iəqəmfkua eiku əɿəup, çaqaꝑəi iclamħa iudərraꝑa iaaləħħoiţ pxıaqa. iblakua amca eipş iḳueiceiueiţ. ui abri eipş zħo aleḳo ioup:

«sara uəskua səqam. map
sara maḳrada.
szinkua səznəɿ-uam;
ma faurəla sguə sərꝑap»

aai. abri aleḳo ixata ioup atahmada abri eipş zeiħaz: «uara uuayə ɿgıoup, uəguoıragıə dəuup». abraqa apoeţ iəqaiçaz asaxıakua rəla aleḳo iguə itaz, iguə iaanagoz zegıə airbeiţ.

xıanə iaaigaz. naq-aaq asamovar iadꝑaloup, şulıcəi aḳuəbaqaçayəi, şulıc dəpxafa-pxaço. inapkua ifamxə iəkuçanə dꝑoup. ades — quard açḳar dəkuꝑoup; dazaapəɬrəɥɥoɬa. iara goţliba şulıc izə iguə ckıaraꝑə aħoɬa. ubas aḳuxap. izban uħar adrian dzəzçaaz: «işpa fa kugəlou uara uəxuhaxutra?» ħa ataḳs şulıc iħoiţ:

— «e xe xe, ubas ɬa. agıəsɬa!»

aḳuəbaqaçayə adrian dꝑoup tənɥ, iboıa rəiaşanə, aɥai ijəueiţ, ixə lamərquəḳua. abraqa aɿi iara dəiħeiţ iynəqa dneirazə — dagıazərazxəeiţ. dꝑoup iara dşapɬəmou udərraꝑa. abri içəxuala puşḳin abas iħoiţ: «abri aḳuəbaqaçayə iəlaxı tlafcaa antapşəlara iara izanaat guḳa-

ɿga ḳər ianaalon. adrian ɒroxorov ipa izkıənagıə ilaḳəça təlaſcaan, ezkıənagıə dxuəcuaɬa dəqan». aḳuəbaqaçayə aɥai dşə naxualagı, şulıc dneizəʒəryɬa, ataḳs iħon:

— «ui çabərgəuɒ; zəpsə tou auayə amagu zlaaixouo imour guəboıan iuəmtan, iſaɒə xţnə dnəquoiţ; axa egıəzmam arəcha dəpsər, ui daɸaḳəuɒ, xuəda psada igoiţ aḳuəba».

abri ɒuşḳin inaɒə səir ala, omaɬa asaxıa təixţ abart aſaçaɽə ʒaxyəi aḳuəbaqaçayəi eidɽalanə reiɟajaraɽə.

iara ubas ɒuşḳin qazadəurala saxıakuaḳ qaiçeiţ daqıaḳ aɸə «axaħɽ sasə» (ḳamennəi gost) ħa xıʒəs izmou idramaɸə.

— «axa uezgıə eilaɬɬiţ, — iħeiţ don — guan.

— maḳıa amza hxanə iɟərəm çəcţ.

— ailaɬɬ xuaſəra iamərlaşac

— hyalalaɒ madrid».

— abart aroızakua inarəçaḳ nə ianəiçeiţ aisɒan isaxıa, iəna pşua raxı iəzkua rxanə. xaraɬa iuboiţ akalakı, arəoıaraxı— aḳiɒaris.

ɒuşḳin iaja einraala «ɥernilınicaxı» zaxıʒəu daqıaḳ aɸə juəxuqa saxıa ḳişiniovɽ ţiɒkua anəiçeiţ. abart asaxıakua iyəmta xganḳ irɸəḳuərşouɒ. art asaxıakua naɒqazala iəqaçou. xazxazə igəlou aɒrofilkua ixaaʒa uəlapş içaɬoiţ.

saxıa eicaḳḳ, ḳariḳaţuraḳ. anəiçeiţ aɒoeţ inaɒyəmtaɸə «avelımoza iaxı» (ḳ velımoze) ħa zaxıʒəu aɸə — n. b. iusuɒov izə. ui oy beiaḳ iauɒ, dgıəl raɟa zəmquəçaḳəu aẓə iauɒ, oyə — ɬɒa mguaɟa yəzəḳ iauɒ, ixıantara iſaɒə naiçanarqualo, ilaba iɸançanə. abahɥa dtouɒ. ɒuşḳin ubri iaxı ixə narxanə uəs iħoiţ:

«apstazarazə uara uəqouɒ. uara uəkura bzia dəu.

iusuɒov iɒaţret «avelımoza iaxı» ħa xəs izmou aja einraala anaɒyəraɸə ianəuɒ, 1830 ş. raan.

---

uşəxuəɥəz xşəyla xḳə-xḳnə inouşeiţ.

iupşaauan uəmu zəkuxaşaz.

ineiſtagəlanə ineiuan uara uaxı aguqaçagakuei aɥənkuei.

abart aroızakua xıʒərɽrəla iɽnə iəqou inarəcəiçeiţ aḳariḳaţuragıə.

iara ubas daara uayə iguə iaxuaraɽə iəqouɒ aḳavḳaz uaa rsaxıakuei iara ḳavḳaz iaçanaḳua aɽəla saxıakuaḳgıə ɒuşḳin iaxaizanəu.

ɒuşḳin abart asaxıakua qaiçon yɽəs iguə iteiḳəz aţema danazxuəcuaz: iara dxuəcuan inaɒə auəs auan, iəqaiçaşaz asa xıa tnaxuan.

bzia iaxyəlaau, uaha rɸeira ztaxəməz ajaeinraalakua rɸə uaxaupşər, iyəmta avaraɸə iyəmtakua iəqou atəpkua rɸə, iara apoeţ isaxıa — iproʔilı anəup; iara iyəmta — aroıəzaḳ anəxəup, acənxuras xəxı daɸaḳə əkugəloup, ma ajaḳ psaxəup.

aḳə iyərcə napə aneirḳlaḳı, danxuəcua. aikuaʒa iiyuaɸə iuboiţ asaxıa, iguə iteiḳəz aplan. səirʔoup işəqou ubri eipşkua rzə irɸeiaanʒaɸi iajaeinraalakua, aiharaḳ 1821 iiykuaz 1820—1823 şəkuskua puşḳin ixəigəeiţ — ḳişiniov, adessa uħa, abraqa eiha dəoıuoıuaxəeiţ poliţiḳa hasabla. abra puşḳin abərzenkua rɸə ajlar zərçəsəz aefʒa ipsilanţaai iarei eibadərəiţ — 'eizaaiguaxəeiţ... abra iguataɸəu abri aamtazə iyəmtakua rɸə iuboiţ «ajlar rə uaʒa» (drug naroda) rpoţretkua, maraţa, ipsilenţi, nepolena uħa agıərtgıə.

ħara ataxəuma art asaxıakua puşḳin poliţiḳa hasabla ixşəy zəzcoz, abart irnəpşueiţ, aiharaḳ 1820—1823 şəkuskua raanɸikua.

puşḳin inapəla — yərakua, ħara ataxəuma, daara ḳərzçazḳəua yərakuoup. abartkua rəla ubart anapyəmtakua irəpxıo iaraznaḳ eiləirgaşţ abri eipş auəsura dəu apoeţ inapə iəçəixua daara ḳər şrrəçarḳəua. ianəku ou aʒaoıua zəxıfəu ajakua, aroıəzakua, ialayəu aroıəzakua, acəpʒaxakua, nasgıə ckıa iraʒa mḳua izankuou uħa zegıə neilaçanə urəzxuəcər, argama iuboiţ məcxuə iɸadcalanə, məcxuə dazxuəcn,ə daaraʒa iraʒanə aḳuəmzar işəimpəçeiməʒuaz iyəmtakua.

inapəla — yəra aboııəc adaqıaɸə uaxaxuapşua abri agenii, apoeţ dəu puşḳin iəqaçam ta asaxıakua uəbla aaxərmḳər, uaarzəmxuəcər zəqalom. abart

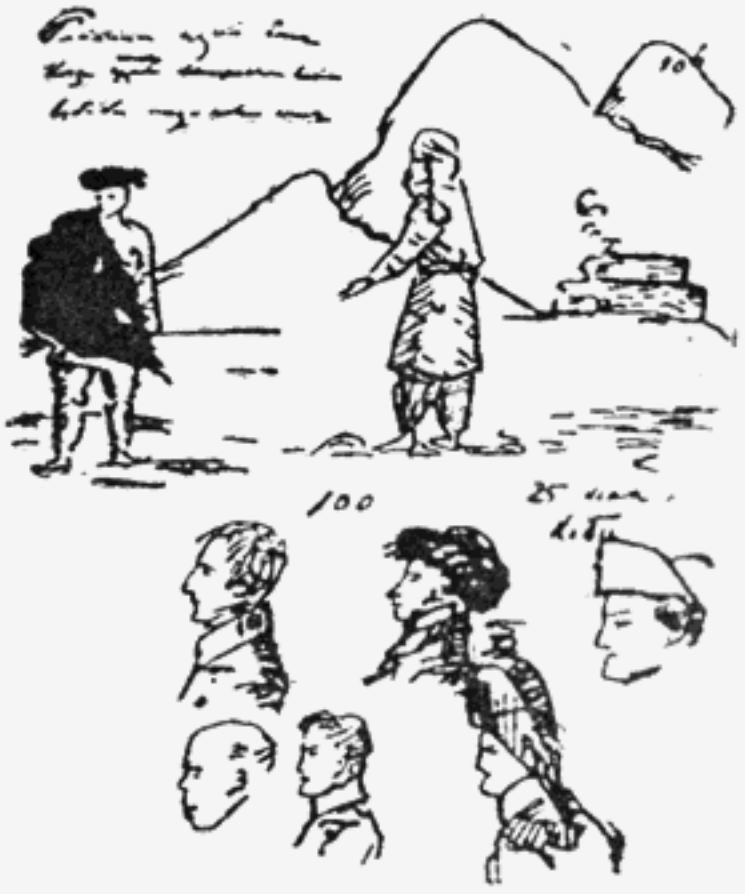

abraqa iəqoup aɥarḳıazkua rpaţret. iara ixaɸ paţret. nas a. n. olenin, napoleon, aleksandr l, rpaţretkua anapyəra, aja einraala «ipfazaaiţ amşəi asaatəi» ħa xəs izmanə iəqou anapyəraɸə, 25, mai 1830 ş. raan.

abri asaxıa təxrazgıə. abart iaja pəşʒakua illiusţracias — rpə şʒagas irəmoup:

«znəzənla dəryagıəx garmoniala sguə qasçoiţ.

aḳə sanazxuəcua oıuoıuala alaoıə rʒḳasɸoiţ».

puşḳin abart asaxıakua iəqai ço irħoiţ zaqa ixıantou aʔquəyyə iuəsura, zaqa axadcalara dəu şataxəu. dəryagıəx abart irħoiţ ayəmta zaqa eilganə, za qa bzia ifakugəlanə iɸeinə aʔquəyyə işəqaiçaşa izzəiyua iazə bziaxaraɸa.

apoeţ dəukua m. iu. lermon ţovəi. ţaras şevɥenḳoi məcxuə rxə azḳnə asaxıakua qarçon. şevɥenḳo inəiʒţ zeioııaqam asa-

xıakua. vl. maiaḳovsḳigıə asaxıa qaçarazə aṭalanṭ dəu zmaz aẓə iaḳuən.

aɒoeṭra abayɥədara, aʔquəyyə iqazarai, asaxıatəxra — asaxıa qaçara qazarei, rxə qaraḳ auɒ iaxḳədəu.

ɒuşḳin itənxaz aʔquyəra dəu açaraan iəqaçamta asaxıakua xə yda raysra zəqamlarouɒ, egızəqalou uərt mbaḳua rəysra, abart bzia haxşəy rzəʃtua, iahtaxəuɒ hara haʔquəyyɟei hɒoeṭ ɟei irahharcə:

«ijboma, iʔahauama ɒuşḳin auəs şəiuaz! ijboma ui iyəmta qaʃaxuɤkua inaɒə işəcəixuaz işəirɤeiuaz. iɤəʔçaa ubri auəsu ra — axə aqabaa rbara, iʔəm boi abartkua şərtaxxaz ayra abayxaɤra dəu zmaz, agenia dəukua, aɒoeṭɟa, aʔquəyyɟa».

eiteigəeiṭ **d. gulia.**

---

a x k u a

adaqıakua

1. apxıaƥi — ƥəcla auəsura 3
2. **l. labaxua** — stalin 6
3. **s. ԛanba** — 19 şəkusa sxə çueiţ 7
4. **l. ķuçnia** — afxakua 9
5. **d. gulia** — ķamaԛəԛ 10
6. **d. gulia** eit. abaqa — puşķin. 28
7. **d. gulia** » — aƥqıa — puşķin 29
8. **d. gulia** » — ķavķaz — puşķin 30
9. **d. gulia** » — siir lapşçaʔarak... puşķin 31
10. iv. papaskıəː — akabla 32
11. b. fənkuba — rapxıaƥi apoeţ 35
12. s. sangulia — adunei zəryuan 36
13. ars. ahaşba eit. — iurodivəi — ţ. şevԛenķo. . . . 37
14. **b. fənkuba** — abrigadir 38
15. **b. fənkuba** — apa iəsalam 39
16. **s. sangulia** — rra — cara 40
17. s. sangulia — akua ķədţa iləeiueiţ 42
18. **al. qopua** — qoţo 46
19. **p. faķaia** — mixa 47
20. **g. d. gulia** — puşķin iəqaçamta asaxıakua, eit. **d. gulia** 18

---

asaxıakua təixəiţ **g. gulia.**

---

atakzəpxəkuə aredakţor **s. ԛanba.** akorrekţor **d. gulia**

irkıəpxiţ agazetkua „sovetskaia abxaziei“ „apsnə qapfi“ rkıəpxıərtaƥə
apliţ aguraga № **2461** atıraz 1100 **azakaz** № 884

axu 1 m. 50 kap.